

Οι Εξελίξεις γύρω από το Brexit και η Σημασία τους για τα Κινήματα

Αντώνης Μπρούμας

Έχουν περάσει ήδη τρία έτη από το δημοψήφισμα, με το οποίο το Ηνωμένο Βασίλειο έθεσε εαυτό απέναντι στο υπαρξιακό δίλημμα εντός ή εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προσφάτως η εσωτερική αντιπαράθεση στη χώρα διήλθε στην τελική της φάση. Ο νέος πρωθυπουργός των Tories, ο Μπόρις Τζόνσον, μη εκλεγμένος όπως και η προκάτοχός του, προχώρησε στην απόφαση προσωρινής αναστολής του κοινοβουλίου, προκειμένου να αποφύγει την αναμέτρηση με τους πολιτικούς αντιπάλους της ασύντακτης εξόδου από την ΕΕ.

Εντούτοις, την πρώτη ημέρα λειτουργίας του κοινοβουλίου ο Τζόνσον έχασε την ισχυρή πλειοψηφία, καθώς ένας βουλευτής του επιδεικτικά σηκώθηκε από τα έδρανα των Tories και κάθισε στα έδρανα των Φιλελεύθερων Δημοκρατών, ενώ αυτός μιλούσε από έδρας. Κατόπιν, μία διαπαραταξιακή πλειοψηφία ψήφισε νόμο, με τον οποίο απαγορεύει στην κυβέρνηση την ασύντακτη έξοδο από την ΕΕ. Ως απάντηση, ο πρωθυπουργός ζήτησε την προκήρυξη γενικών εκλογών πριν τις 31 Οκτώβρη, ημέρα λήξης της προθεσμίας για συντεταγμένη έξοδο από την ΕΕ.

Οι θυελλώδεις εξελίξεις στη Γηραιά Αλβιόνα δεν αποτελούν παρά την κορύφωση της επί τρία χρόνια σοβούσας κρίσης γύρω από ένα ζήτημα, που έχει μονοπωλήσει τον πολιτικό διάλογο σε απόλυτο βαθμό και έχει διχάσει βαθιά τη βρετανική κοινωνία. Απέναντι στη μεγαλύτερη μεταπολεμικά κρίση της η Βρετανία σε περίπτωση ασύντακτης εξόδου θα βρεθεί αντιμέτωπη με ελλείψεις βασικών αγαθών, σε βαθιά οικονομική ύφεση και με κίνδυνο για την ακεραιότητα της ομοσπονδίας, αφού είναι υπαρκτή πλέον η πιθανότητα ανεξαρτητοποίησης της Σκωτίας και η συνένωση της

Βόρειας Ιρλανδίας με την Ιρλανδία.

Η απόφαση της πλειοψηφίας του Βρετανικού λαού για έξοδο από την ΕΕ στο δημοψήφισμα του 2016, την οποία προκάλεσε και κατόπιν της οποίας ηγήθηκε η συντηρητική κυβέρνηση των Tories, υποδαυλίστηκε κυρίως από συντηρητικά αντανakλαστικά, όπως η επαναθεμελίωση της Βρετανικής εθνικής ταυτότητας, ο ρατσισμός προς τους μετανάστες από την ΕΕ, η αντίθεση στην πολυπολιτισμικότητα, ο φόβος ότι οι μη Βρετανοί παίρνουν τις δουλειές από τους Βρετανούς κτλ. Πλέον όμως η κατεξοχήν συντηρητική βρετανική κοινωνία βρίσκεται σε μία νέα αβέβαιη πραγματικότητα, καθώς αρχίζει να εισπράττει το βαρύ κόστος της ρήξης με την ΕΕ. Στις επερχόμενες κάλπες θα αποφασίσει αν οι λόγοι για τους οποίους αποφάσισε υπέρ του Brexit αξίζουν για να τραβήξει τη ρήξη αυτή μέχρι τέλους.

Η στάση της Αριστεράς απέναντι στην ΕΕ είναι ανέκαθεν διφορούμενη. Από τη μία πανθομολογείται ότι το οικοδόμημα της ΕΕ είναι ένας θεσμός με εγγεγραμμένο τον νεοφιλελευθερισμό στο dna του, δηλαδή στις καταστατικές συνθήκες της, περιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα προοδευτικών μεταρρυθμίσεων μίας εκλεγμένης κυβέρνησης με αριστερό πρόσημο σε ένα κράτος-μέλος. Ως εκ τούτου, η άμεση ή μεσοπρόθεσμη ρήξη και έξοδος από την ΕΕ συνιστά μονόδρομο για μία αριστερή δύναμη στην εξουσία.

Στον αντίποδα, γίνεται επίσης κοινά αποδεκτή η σύγχρονη διεξαγωγή του κοινωνικού πολέμου από το κεφάλαιο πέραν των εθνικών συνόρων και η ανάγκη περιφερειοποίησης/διεθνοποίησης της κοινωνικής πάλης για την ανάσχεση της υπερφαλάγγισης των κοινωνικών κινημάτων.

Στα πλαίσια αυτά, προκρίνεται στρατηγικά η παραμονή και η πάλη για την αλλαγή των συσχετισμών εντός της ΕΕ, ώστε, αν αυτή επέλθει, η πάλη να δοθεί από καλύτερες θέσεις για τα κινήματα και τις πολιτικές τους γραφειοκρατίες. Ενώ λοιπόν αμφότερες οι πλευρές του διαλόγου εντός της Αριστεράς και των κινημάτων ομονοούν σε βασικές θέσεις και στόχους, φτάνουν σε διαφορετικά συμπεράσματα ως προς τη στρατηγική, που πρέπει να ακολουθηθεί

για την επίτευξή τους.

Οι εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο με αιχμή του δόρατος τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο αλλάζουν πια το παραπάνω πλαίσιο. Κατ' αρχάς, αυθεντικότερη πολιτική δύναμη της υποτιθέμενης επιστροφής στο μυθικό παρελθόν του έθνους-κράτους αντί της Αριστεράς αναδεικνύεται παγκοσμίως η Ακροδεξιά, καταλαμβάνοντας είτε με πολιτική ηγεμονία είτε και με εκλογές τα πιο προηγμένα κράτη της Δύσης. Η ακροδεξιά καρπώνεται έτσι πολιτικά τις διαλυτικές τάσεις του διεθνούς πλαισίου κυριαρχίας, που οικοδόμησε από τη δεκαετία του '70 το νεοφιλελεύθερο κύμα και σήμερα αποσταθεροποιεί εξαιτίας των αντιφάσεών του.

Ταυτόχρονα, οι πολιτικά κυρίαρχες δυνάμεις του οικονομικού φιλελευθερισμού διαπερνώνται διαλεκτικά από τις πολιτικές θέσεις της ακροδεξιάς ηγεμονίας, αποβάλλοντας σταδιακά τα κοινωνικά φιλελεύθερα χαρακτηριστικά τους. Ωστόσο, η απόπειρα από τις δυνάμεις αυτές για την επιστροφή στο παρελθόν του έθνους-κράτους, που ούτως ή άλλως ποτέ δεν ήταν ονειρικό -κάθε άλλο-, γίνεται σε έναν κόσμο που σε τίποτα δεν μοιάζει με τον πλανήτη των αρχών του 20ου αιώνα. Η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση έχει πια συγκροτήσει εμβρυακά τις δομές για μία παγκόσμια οικονομική και πολιτιστική συνένωση, μολονότι υπό την κυριαρχία του κεφαλαίου. Η οικολογική κρίση, που θέτει σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη της ανθρωπότητας, απαιτεί επείγουσα πολιτική συνεργασία και αλληλεγγύη στο ανώτατο επίπεδο. Σε τέτοιο διεθνές πλαίσιο κυριαρχίας, η επιστροφή στο έθνος-κράτος συνιστά ρητορικό σχήμα, ακόμη και για τα πιο ισχυρά κράτη του πλανήτη. Η διαλεκτική αλλαγή του διεθνούς πλαισίου κυριαρχίας από νεοσυντηρητικές πολιτικές δυνάμεις οδηγεί σε ανάταση των σύγχρονων κρατικών σχηματισμών πάλι σε διακρατικούς σχηματισμούς, ακροδεξιάς όμως δομής και κοπής, με εντεινόμενους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, αυξημένα ενδεχόμενα πολιτικών συρράξεων και προφανή αδυναμία επίλυσης πιεστικών παγκόσμιων ζητημάτων, όπως η αλλαγή του κλίματος.

Ενώ λοιπόν η ακροδεξιά Ένωση των Ευρωπαϊκών Εθνών έρχεται όλο

και πιο κοντά και η Ένωση των (αμεσο)Δημοκρατικών Κοινοτήτων της Ευρώπης φαίνεται πιο μακρινή από ποτέ, πώς πρέπει να πορευθούν τα κοινωνικά κινήματα στη λήψη συγκεκριμένων θέσεων στο σήμερα έναντι της ΕΕ;

Η εμπειρία δείχνει αφενός ότι η προσπάθεια υιοθέτησης αντί-ΕΕ στάσης από αριστερές δυνάμεις στην Ελλάδα δεν απέτρεψε την πολιτική κεφαλαιοποίηση του σχετικού κοινωνικού ρεύματος από την ακροδεξιά. Αφετέρου η απόλυτη μονοπώληση της πολιτικής ζωής από το Brexit στη Γηραιά Αλβιόνα έθεσε εκτός πλαισίου την αυθεντικά σοσιαλδημοκρατική ατζέντα του Κόρμπυν σε καιρούς σοσιαλφιλελευθεροποίησης της ριζοσπαστικής Αριστεράς, με κίνδυνο τη μη εκλογή του στις επερχόμενες εκλογές. Ο δεξιός λαϊκισμός της επένδυσης στην ενότητα του έθνους ήταν ιστορικά ανέκαθεν κατά κανόνα πιο ισχυρός από τον αριστερό πραγματισμό της αναδιανομής εξουσίας υπέρ των καταπιεζόμενων. Σε καιρούς νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας η υπέρβαση αυτού του περιορισμού γίνεται δυσχερέστερη από ποτέ.

Ωστόσο, η ιστορική ανάλυση της κοινωνικής αντιεξουσίας δείχνει ότι τα μαζικά κοινωνικά κινήματα έχουν να επιδείξουν συγκεκριμένες υπερβάσεις του διπόλου έθνος-κράτος/διεθνές πλαίσιο νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας μέσα από το *alter-mondialist* κίνημα. Ταυτόχρονα, οι φυγόκεντρες τάσεις, που δημιουργούν οι σύγχρονοι πολιτικοί θεσμοί, έχουν προσφάτως αναδείξει ξανά την πόλη ως ημιαυτόνομη πολιτική οντότητα, με ριζοσπαστικά αριστερά κινήματα να στέλνουν αριστερές γραφειοκρατίες σε μία σειρά δήμους και να επιτρέπουν έτσι την εκδίπλωση προοδευτικής ατζέντας.

Αντίστοιχα, οι σύγχρονες κινητοποιήσεις σε όλο τον κόσμο φέρνουν ξανά στο προσκήνιο **τα κοινά** και την ανάταση νέου τύπου κοινοτήτων σε όλο τον κόσμο, που διακρίνονται από την παραδοσιακή κοινότητα στη βάση της ανοιχτότητας, του μοιράσματος, του συνεργατισμού και της κατανεμημένης εξουσίας. Με αυτά τα εφόδια στη φαρέτρα τους τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα μπορούν να επιφέρουν τις ποθητές υπερβάσεις στο δίπολο έθνος-κράτος/διεθνές πλαίσιο κυριαρχίας, κυριαρχώντας

με προοδευτικό πρόσημο στις σύγχρονες φυγόκεντρες τάσεις προς τον κοινοτισμό και οργανώνοντας τη βάση της κοινωνίας σε ριζικά δημοκρατική κατεύθυνση.

Στο επίπεδο της κεντρικής πολιτικής εξουσίας είναι επίσης εφικτή αλλά και επειγόντως αναγκαία, τουλάχιστον στη Δύση, η συγκρουσιακή συσχέτιση κινημάτων/γραφειοκρατιών εκπροσώπησης στην κατεύθυνση οικοδόμησης δυαδικής εξουσίας, με τα κινήματα να (πρέπει να) βρίσκονται στον θετικό/πρωτεύοντα πόλο της διαλεκτικής αυτής συσχέτισης. Στα συγκεκριμένα διλήμματα εντός/εκτός ΕΕ, οι απαντήσεις για το ποιες στρατηγικές πρέπει να υιοθετηθούν μπορούν και πρέπει πια να γίνουν πολύ συγκεκριμένες, χαράσσοντας πειστικούς οδικούς χάρτες για την υπέρβαση όχι μόνον της νεοφιλελεύθερης ΕΕ αλλά και του έθνους-κράτους μέσα από ριζοσπαστικές ατζέντες αλλαγής του dna της δομικής εξουσίας του κεφαλαίου σε διακρατικό επίπεδο, δημιουργία δικτύων κινημάτων, κοινοτήτων, συνεταιρισμών και πόλεων από τα κάτω, αποσχίσεις ομάδων κρατών από ήδη υφιστάμενους διακρατικούς σχηματισμούς ή οικοδόμηση νέων στην κατεύθυνση της αμέριστης αλληλεγγύης και συνεργασίας.

Η Αρπαγή του Νόμου: Κοινά και Συμμετοχικός Σχεδιασμός Νόμων και Θεσμών

Ελισσάβετ Σπυρίδου, ψυχολόγος – μέλος Πολιτεία 2.0

Ο όρος αρπαγή είναι ένας θλιβερά οικείος όρος στο πεδίο των κοινών : η αρπαγή της γης, η αρπαγή του φυσικού πλούτου, η αρπαγή των κοινών. Η δια της βίας δηλαδή απόσπαση των κοινών, όχι απαραίτητα δια της φυσικής βίας. Ο όρος αρπαγή θα μπορούσε να είναι χρήσιμος για την απόδοση φαινομένων επιβολής της

θέλησης ισχυρών μειονοτήτων και στο πεδίο του Συντάγματος. Η **αρπαγή του Συντάγματος** μπορεί να αφορά καταστρατήγηση ή καταχρηστική ερμηνεία ενός υπάρχοντος καταστατικού χάρτη ή όπως μαρτυρά το παράδειγμα της πρόσφατης συνταγματικής ιστορίας της Ισλανδίας, υπονόμηση της κύρωσης ενός Συντάγματος που συντάχθηκε από τους ίδιους τους πολίτες, με πρωτοφανή δημοκρατικό τρόπο για τα παγκόσμια συνταγματικά δεδομένα.

Το 2008 η Ισλανδία οδηγείται σε οικονομική κατάρρευση, το Χρηματιστήριο και οι τράπεζες της χρεοκοπούν. Ξεσπούν πρωτοφανείς διαμαρτυρίες για τα δεδομένα της χώρας. Οι πολίτες μαζικά και επίμονα παραμένουν στους δρόμους παρά την αστυνομική βία και με την γνωστή ως «Επανάσταση των Τηγανιών και των Κατσαρολών», πετυχαίνουν την παραίτηση της κυβέρνησης ενώ προκηρύσσονται εκλογές. Η νέα πρωθυπουργός Γιοχάνα Σιγκουρδαντότιρ (2009-13) αποφασίζει να επιφέρει ριζικές αλλαγές στο πελατειακό σύστημα που εξυπηρετείτο από ένα μοναρχικό Σύνταγμα του 19^{ου} αιώνα, ουσιαστικά ένα αντίγραφο του Δανέζικου Συντάγματος του 1849 που αντικαθιστούσε τον κληρονομικό βασιλέα με το αξίωμα του προέδρου. Το '44, έτος ανεξαρτησίας από τη Δανία, το κοινοβούλιο αναλαμβάνει δια του συνταγματικού συμβουλίου την σύνταξη νέου Συντάγματος. Μέχρι το 2010, πέραν κάποιων μεταρρυθμίσεων καμία ουσιαστική αλλαγή δεν είχε γίνει στο Σύνταγμα. Τον Ιούνιο του 2010 η νέα κυβέρνηση καταφέρνει την ψήφιση από το κοινοβούλιο «νόμου για **Συντακτική Συνέλευση**» – μια ιστορικά πρωτοφανή πράξη, που αναθέτει εν καιρώ ειρήνης τη σύνταξη ενός νέου Συντάγματος σε μια ομάδα πολιτών με νομική υποστήριξη.

Ο νόμος αυτός θέσπιζε κατ'αρχάς τη διεξαγωγή ενός **συμβουλευτικού φόρουμ πολιτών (National Forum)** με σκοπό την χαρτογράφηση των αξιών των Ισλανδών στον 21^ο αιώνα. Υιοθετήθηκε η μεθοδολογία που είχε εφαρμόσει τον προηγούμενο χρόνο μια δεξαμενή σκέψης ενός κινήματος βάσης, ονόματι «**Μυρμηγκοφωλιά**» ή «**Υπουργείο ιδεών**». Το όνομα αναφέρεται στη συλλογική νοημοσύνη των μυρμηγκιών.

Τον Νοέμβριο του 2010 χάρη στις προσπάθειες τόσο της κυβέρνησης όσο και της «Μυρμηγκοφωλιάς», ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 950 τυχαία επιλεγμένων πολιτών συμμετείχε σε μια μονοήμερη διαβούλευση γύρω από τις αξίες και το όραμα των πολιτών για το μέλλον της Ισλανδίας. Οι βασικές ερωτήσεις που κλήθηκαν να συζητήσουν οι πολίτες ήταν : **«Τι θέλετε να περιέχει το νέο Ισλανδικό Σύνταγμα;»**, **«Ποιες αξίες θέλετε να αποτελούν τη βάση του νέου Συντάγματος;»**. Όλες οι απόψεις καταγράφονται, αποτυπώνονται σε ένα ψηφιακό αρχείοδιαμορφώνοντας το πλαίσιο εντός του οποίου η «Συντακτική Συνέλευση» θα συνέτασσε το νέο Σύνταγμα.

Ο Νόμος θέσπισε επίσης την έναρξη διαδικασιών για τη διεξαγωγή εκλογών για 25μελή **«Συντακτική Εθνοσυνέλευση» (Constitutional Assembly)**. Κάθε πολίτης μπορούσε να θέσει υποψηφιότητα εκτός από τα ήδη εκλεγμένα μέλη της βουλής και με συλλογή 30-50 τουλάχιστον υπογραφών. Το σύνολο των υποψηφίων ανήλθε στους 522. Η αντιπολίτευση προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο και τα αποτελέσματα των εκλογών ακυρώθηκαν. Η κυβέρνηση για να μπορέσει να προχωρήσει η διαδικασία, αποφασίζει να διορίσει τους εκλεγμένους πολίτες και η «Συντακτική Εθνοσυνέλευση» μετονομάζεται σε «Συντακτική Επιτροπή» .

Η **«Συντακτική Επιτροπή»** ορκίστηκε και απόλυτα αυτοοργανωμένη, εργάστηκε πυρετωδώς επί 4 μήνες (από τον Απρίλη 2014) για την εκ του μηδενός σύνταξη του Συντάγματος και την παρουσίασή του προς ψήφιση στη βουλή. Η Επιτροπή οργανώθηκε σε 3 υποομάδες που κάλυψαν 14 διαφορετικά θέματα, βάσει του πλαισίου που είχε δοθεί από το εθνικό φόρουμ.

Σε εβδομαδιαία βάση η υποομάδες συνεδρίαζαν δημόσια σε απευθείας τηλεοπτική μετάδοση, ενώ το σχέδιο του Συντάγματος αναρτάτο σε σχετική ιστοσελίδα. Ο κριτικός σχολιασμός από του πολίτες γινόταν με τη χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης, με ηλεκτρονική αλληλογραφία, με επιστολές και με πλήρη διαφάνεια. Οι προτάσεις των πολιτών ενσωματώνονταν στο εξελισσόμενο κείμενο του σχεδίου. Η ανοιχτή πρόσκληση συμμετοχής προς

όλους, έδωσε τη δυνατότητα να μην υπάρξει ειδική πρόσκληση προς οργανωμένες ομάδες. Η ολοκλήρωση του σχεδίου σφραγίστηκε με την απόλυτη συναίνεση των 25 μελών της Επιτροπής για το τελικό κείμενο. Μια από τις βασικές καινοτομίες αφορούσε τη **δημόσια ιδιοκτησία (national ownership)** των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Το 2012 διεξάγεται δημοψήφισμα με συμμετοχή 54%. Το δημοψήφισμα αφορά 6 ερωτήσεις : την αποδοχή του νέου Συντάγματος – γίνεται αποδεκτό με ποσοστό 73,4%, την κήρυξη των φυσικών πόρων της Ισλανδίας ως εθνική ιδιοκτησία, – αποδεκτό με 84,6%, την εθνική εκκλησία, τη δυνατότητα εκλογής μεμονομένων ατόμων στη βουλή – αποδεκτό με 78,3%, την ίση βαρύτητα ψήφων στο σύνολο της χώρας και τη δυνατότητα δημοψηφίσματος με πρωτοβουλία πολιτών – αποδ. 72,5%.

Το 2013 διενεργούνται εκλογές που επαναφέρουν στην εξουσία τα 2 δεξιά κόμματα (ανεξάρτητοι και προοδευτικοί) που οδήγησαν την Ισλανδία στην οικονομική καταστροφή! Η νέα αυτή κυβέρνηση συνεργασίας ορίζει μια 9μελή **κομματική Συνταγματική Επιτροπή** που από τα 114 άρθρα του νέου Συντάγματος επικεντρώνεται στην αποδόμηση των άρθρων που αφορούν τα κοινά και τους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας.

Άρθρο 33 «Φύση και περιβάλλον της Ισλανδίας»: «Η φύση της Ισλανδίας αποτελεί το θεμέλιο της ζωής της χώρας. Όλοι υποχρεούνται να την σέβονται και να την προστατεύουν». Αφαιρείται η πρόταση : «Όλοι υποχρεούνται να την σέβονται και να την προστατεύουν». Το άρθρο 33 συνεχίζει : «Η διαχείριση της χρήσης των φυσικών πόρων θα είναι τέτοια ώστε με σεβασμό στα δικαιώματα της φύσης και των επόμενων γενεών να ελαχιστοποιεί την εξάντλησή τους μακροπρόθεσμα». Αφαιρείται όλη αυτή πρόταση.

Άρθρο 34 «Φυσικοί πόροι».: «Οι φυσικοί πόροι της Ισλανδίας που δεν είναι ιδιωτική ιδιοκτησία (in private ownership) αποτελούν την κοινή και διαρκή ιδιοκτησία του έθνους.». Αφαιρείται το «κοινή και διαρκή».

Και ούτω καθ'εξής. Αντιλαμβάνεστε το πνεύμα των παρεμβάσεων της κομματικής επιτροπής.

Αντίστοιχα, αλλοιώσεις υπέστησαν και τα **άρθρα 65, 66 και 67** που αφορούν τους **θεσμούς άμεσης δημοκρατίας** : αυξάνοντας τον αριθμό υπογραφών του εκλογικού σώματος για την διενέργεια δημοψηφίσματος με λαϊκή πρωτοβουλία και για την υποβολή νομοσχεδίου στη βουλή από τους πολίτες, από 10 σε 15%. Μειώνοντας την προθεσμία για τη συλλογή υπογραφών από 3 μήνες σε 4 εβδομάδες. Θέτοντας ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής 25% για την εγκυρότητα δημοψηφίσματος με πρωτοβουλία πολιτών, κλπ.

Μέχρι σήμερα η ψήφιση του νέου Ισλανδικού Συντάγματος από τη Βουλή, παραμένει σε εκκρεμότητα.

Δεν είναι διόλου τυχαία η επιλογή παραποίησης των συγκεκριμένων άρθρων από την συνταγματική κομματική επιτροπή. Οι οικονομικές και πολιτικές ελίτ αντιλαμβάνονται πολύ καθαρά, αφ'ενός τη στενή σύνδεση ανάμεσα στους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας και τα κοινά, αφετέρου την καθοριστική σημασία του Συντάγματος ως θεμελιώδους νόμου με αυξημένη τυπική ισχύ, στην διασφάλιση των δικών τους συμφερόντων.

Την ίδια περίπου χρονική περίοδο, νοτιότερα, στην κοντινή μας Ιταλία συναντάμε ένα πολύ σημαντικό παράδειγμα **Συντακτικού Συμμετοχικού Σχεδιασμού**, αυτή τη φορά σχεδόν εξ'ολοκλήρου από τους πολίτες, χάρη στη συνεργασία ακτιβιστών νομικών και κοινωνικών κινήματων με σκοπό τη σύνταξη ενός νομοθετικού πλαισίου για την υπεράσπιση των κοινών.

Το παράδειγμα της Ιταλίας ακολουθεί διαφορετική διαδρομή από εκείνη της Ισλανδίας. Εδώ πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζουν τα κοινωνικά κινήματα των κοινών η νομική ακαδημαϊκή κοινότητα και η κοινότητα νομικών ακτιβιστών.

Το 2005 η επιφανής Εθνική Ακαδημία dei Lincei δρομολογεί ακαδημαϊκό σχέδιο επανεξέτασης των πολιτικών και του νομικού πλαισίου που επέτρεψαν τις άγριες ιδιωτικοποιήσεις που υπέστει η Ιταλία από το 1990. Τα συμπεράσματα της μελέτης επιτάσσουν

την αλλαγή του **Αστικού Κώδικα** που έχοντας ως βάση τον Ναπολεόντειο κώδικα παραμένει αναλλοίωτος από το 1804. Οι συνέπειες αυτού του παρωχημένου νομικού πλαισίου είναι δραματικές όσον αφορά τον έλεγχο της εκάστοτε κυβέρνησης στη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας και των δημόσιων αγαθών (Ugo Mattei). Το 2007, κάτω από την επίμονη πίεση των νομικών της Ακαδημίας, η κυβέρνηση Πρόντι συστήνει την επιτροπή Rodota, από το όνομα του προέδρου της Στέφανο Ροντότα, σημαντικού νομικού και πολιτικού, με σκοπό την αναμόρφωση του Αστικού Κώδικα. Το 2008 η Επιτροπή παραδίδει στον Υπουργό Δικαιοσύνης νομοσχέδιο (enabling law bill) μεταρρύθμισης του Αστικού Κώδικα σχετικά με τον ορισμό της δημόσιας ιδιοκτησίας (public property). Τα κοινά (beni comuni στα ιταλικά, the commons στα αγγλικά) αποκτούν τον **πρώτο νομικοτεχνικό ορισμό** τους ως ξεχωριστή νομική κατηγορία και μορφή ιδιοκτησίας που διατηρεί ίσες αποστάσεις τόσο από την ιδιωτική όσο και από την κρατική ιδιοκτησία και δικαιούται να απολαμβάνει συνταγματικής προστασίας.

Το 2009 η κυβέρνηση Μπερλουσκόνι θέτει ως στόχο το ξεπούλημα μέχρι το 2011 σε ιδιωτικές εταιρείες, περιουσιακά στοιχεία που ανήκαν κατά 100% στο δημόσιο : όλες τις τοπικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, συμπεριλαμβανομένου του νερού. Την ημέρα ψήφισης του εν λόγω νομοσχεδίου η περιοχή του Πεδεμόντιο (Piedmont) ασκώντας το δικαίωμα που της παρέχει το Ιταλικό Σύνταγμα, υιοθετεί την πρόταση Ροντότα και την παρουσιάζει στη βουλή (initiate legislation). Ο πρώτος ορισμός των κοινών ξεκινά την μακρά και περιπετειώδη διαδρομή του στο Ιταλικό κοινοβούλιο.

Η ψήφιση από τη βουλή του νομοσχεδίου Μπερλουσκόνι που νομιμοποιούσε το ξεπούλημα πυροδότησε αγανάκτηση σε όλη την Ιταλία. Μέσα σε λίγες ώρες οργανώνεται ένα πρώτο σχέδιο για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Σε 3 μήνες συγκεντρώνονται 1.500.000 υπογραφές και παρά τις προσπάθειες του πολιτικού και μιντιατικού συστήματος να θέσει εμπόδια, το δημοψήφισμα πραγματοποιείται με θριαμβευτική νίκη 95,4% κατά της

ιδιωτικοποίησης του νερού. Η προετοιμασία των πολιτών για το δημοψήφισμα κινητοποιεί γόνιμες πολιτικές συζητήσεις και ενισχύει το κίνημα των κοινών. Χιλιάδες επιτροπές σε όλη τη χώρα ανακαλύπτουν πως τα μεμονωμένα θέματα που αντιμετωπίζουν και οι απομονωμένοι αγώνες που διεξάγουν, συνδέονται μεταξύ τους. Έχουν κοινούς στόχους να πετύχουν και κοινούς εχθρούς να αντιμετωπίσουν.

Τον Απρίλιο του '13 το κίνημα κορυφώνεται με τη δημιουργία **Συντακτικής Συνέλευσης των Κοινών (Constituente dei beni comuni)** στο κατειλημένο θέατρο Βάλε στη Ρώμη. Η Συντακτική Συνέλευση αποφασίζει τη σύσταση ενός **πλανόδιου σώματος νομικών** που θα επισκεφτεί τα σημαντικότερα σημεία πάλης για τα κοινά σε όλη την έκταση της Ιταλίας. Δημιουργούνται 2 οργανισμοί : οι **τοπικές συνελεύσεις**, οι οποίες συναντώνται με το πλανόδιο σώμα νομικών και παρουσιάζουν τις ιδιαιτερότητες των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και οι **συντακτικές επιτροπές** που παράγουν το καθαυτό νομικό κείμενο. Στις τοπικές συνελεύσεις οι νομικοί συλλέγουν το υλικό, καταγράφουν τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν, συνομιλούν με τους ντόπιους κοινωνούς (commoners), χαρτογραφούν απόψεις και σκέψεις των ανθρώπων που εμπλέκονται άμεσα.

Οι πολίτες δηλαδή ανέλαβαν να προχωρήσουν το έργο που η βουλή αρνήθηκε να αναλάβει, ενώ βάσει των υπάρχοντων θεσμών αποτελούσε δική της υποχρέωση και αρμοδιότητα. Τόσο οι εμπλεκόμενες ομάδες των νομικών όσο και οι ομάδες των πολιτών έχουν την ευκαιρία μέσα από αυτές τις διαδικασίες να ασκηθούν στη νομική διάσταση των κοινών, στη μετάφραση σε τυπικούς νομικούς όρους της αποτελεσματικής διασφάλισης, διεύρυνσης και εξέλιξης των κοινών και της σαφούς διαφοροποίησης τους από την κρατική ιδοκτησία. Το κίνημα γύρω από το Τεάτρο Βάλε αφορούσε τόσο τη προσπάθεια υπεράσπισης των κοινών μέσα από τον νομικό προσδιορισμό τους, όσο και ενός μοντέλου διακυβέρνησης, ενός μοντέλου επιστασίας των κοινών.

Ο ορισμός της επιτροπής Ροντότα για τα κοινά αποτέλεσε μια

εξόχως σημαντική νομική έννοια που παρ'όλο ότι απολαμβάνει την υψηλότερη νομική αναγνώριση, μέχρι σήμερα η πρόταση Ροντότα δεν έχει συζητηθεί στη βουλή!

Θα κλείσουμε παρουσιάζοντας σύντομα, προσπάθειες για τον συμμετοχικό σχεδιασμό θεσμών που έχουν γίνει στην Ελλάδα από ομάδες πολιτών. Η **Πολιτεία 2.0** ή Πολιτεία δεύτερης γενιάς αρχικά σε συνεργασία με τις ομάδες «**Κλήρωση**» και «**Πρωτοβουλία για Ριζική Συνταγματική Αλλαγή**» και κατόπιν μελέτης διαφόρων παραδειγμάτων συμμετοχικού σχεδιασμού θεσμών, όπως εκείνο της Ισλανδίας – που περιγράψαμε νωρίτερα – έθεσε ως κεντρικό έργο της το **Σύνταγμα 2.0**. Το Σύνταγμα δεύτερης γενιάς φιλοδοξεί να αναπτύξει μία δημοκρατική διαδικασία σχεδιασμού ενός νέου συντάγματος για την Ελλάδα, μέσα από την ενεργό συμμετοχή των πολιτών σε τοπικά συντακτικά εργαστήρια. Τα Τοπικά Εργαστήρια Πολιτών, διάρκειας 4 ωρών, ανοιχτά προς όλους, εφαρμόζουν τη μέθοδο world cafe και έχουν ως στόχο την συνδιαμόρφωση από τους συμμετέχοντες, των αρχών και των πολιτειακών θεσμών που θα θέλαμε να περιγράφονται στο Σύνταγμα της Ελλάδας.

Τα εργαστήρια ξεκίνησαν το Φεβρουάριο του 2014 – μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί συνολικά 4 εργαστήρια σε 3 διαφορετικές πόλεις από τοπικές ομάδες, συγκεντρώνοντας συνολικά 250 άτομα ηλικίας από 18-78. Η εμπειρία που απέκτησαν οι ομάδες καταγράφηκε σε ένα εγχειρίδιο για τη διευκόλυνση της διεξαγωγής μελλοντικών εργαστηρίων και την περαιτέρω εξέλιξη της τεχνογνωσίας. Τα αποτελέσματα των πρώτων πιλοτικών εργαστηρίων πολιτών αναδεικνύουν ως κεντρικά ζητήματα τους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, το εκπαιδευτικό σύστημα και την προστασία των κοινών, ειδικά των φυσικών πόρων.

Από τα τρία αυτά παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι στη συνείδηση των πολιτών η διασφάλιση των κοινών μέσα από αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς και η μέριμνα της διατήρησής τους για τις επόμενες γενεές αποτελούν προφανείς αναγκαιότητες. Τα παραδείγματα που παραθέσαμε δεν έχουν δραματικά ριζοσπαστικό

χαρακτήρα, παρ'όλ'αυτά, η στάση της καθεστηκυίας τάξης, ως προς αυτά τα μετριοπαθή και σήμερα πλέον αυτονόητα αιτήματα και πρακτικές, εμφανίζεται αδιάλλακτη και ανοικτά επιθετική. Βασικό εργαλείο αυτής της επιθετικότητας είναι το νομικό σύστημα – ένα νομικό και θεσμικό οπλοστάσιο που εξαιρετικά μεθοδικά οργανώνει την νομιμοποίηση της αρπαγής όχι μόνο επι μέρους πόρων ή αγαθών, αλλά συνολικά της ίδιας της δύναμης των πολιτών.

Ποιος θα μπορούσε να είναι ο ρόλος του συμμετοχικού σχεδιασμού σε μια κατάσταση πολέμου με νομικά όπλα υψηλής εξειδίκευσης και πολυπλοκότητας; Ποιος θα μπορούσε να είναι ο ρόλος των πολιτών; Πως θα μπορούσε να επιτευχθεί σταδιακά ένας ευρείας κλίμακας **νομικός αλφαριθμητισμός**, με την έννοια της ικανότητας κριτικής ανάγνωσης των νόμων και διαμόρφωσης, σύνταξης νόμων και θεσμών; Πως θα μπορούσε να επιτευχθεί σταδιακά ένας **κοινωνικός αλφαριθμητισμός** της νομικής επιστήμης και κοινότητας, με την έννοια της επιστροφής στην κοινωνία, της σύνδεσης του νόμου με την κοινή πραγματικότητα, της σύνδεσης των νομικών με τις υλικές συνέπειες των νόμων πάνω σε πραγματικούς ανθρώπους. Το ζητούμενο σήμερα δεν είναι η κατάργηση των ειδικών αλλά η επιστροφή τους στο σώμα της κοινωνίας.

Πώς θα μπορούσαν οι πολίτες, όχι σαν ειδικοί αλλά σαν commoners, σαν κοινωνοί, σαν μέλη μιας πολύπλοκης κοινωνίας σταδιακά να διευρύνουν την αυτοοργάνωσή τους, δημιουργώντας τους κανόνες μέσα από την ίδια την πράξη και τη διαρκή πρακτική.

Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που θα θέλαμε να διερευνήσουμε.

Το κείμενο αποτελεί την εισήγηση της Ελισσάβετ Σπυρίδου στο πλαίσιο της εκδήλωσης «Σύνταγμα & Κοινά: από ένα Σύνταγμα για τα κοινά σε ένα Σύνταγμα ως κοινό», Φεστιβάλ Κοινών, Α.Σ.Κ.Τ.,

8 Οκτ. '17.

Εικόνα: The Rape of Europa, Gillis Coignet, Congnet or Quiniet (c. 1542 – 1599) Φλαμανδός Renaissance

Πηγή: www.portal.politeia2.org

Η Αλίκη στη Χώρα του Brexit

Αλέξανδρος Σχισμένος

«Όταν χρησιμοποιώ μια λέξη, είπε ο Χάμπτυ Ντάμπτυ σαρκαστικά, «σημαίνει επακριβώς ό,τι εγώ επιλέγω να σημαίνει – ούτε κάτι λιγότερο ούτε κάτι περισσότερο».

«Το ερώτημα είναι», είπε η Αλίκη, «εάν είσαι σε θέση να κάνεις τις λέξεις να σημαίνουν τόσα διαφορετικά πράγματα».

«Το ερώτημα είναι», απάντησε ο Χάμπτυ Ντάμπτυ, «ποιος θα είναι ο κυρίαρχος – αυτό είναι όλο».[1]

Η παραπάνω ιστορία έχει γίνει πιο γνωστή από το βιβλίο στο οποίο περιέχεται και λίγοι μαθαίνουν ότι τελικά ο αυγοκέφαλος Χάμπτυ έπεσε από τον τοίχο και έσπασε το τσόφλι του. Οι περισσότεροι εντυπωσιάζονται από την κυριαρχία επί της γλώσσας. Το ενδιαφέρον βέβαια είναι ότι, για να ανακηρύξει ο Χάμπτυ την κυριαρχία του επί των λέξεων, αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει τη συμβατική σημασία των λέξεων, ειδάλλως δεν θα γινόταν κατανοητός.

Θα έπεφτε σε αυτιστικό παραλήρημα.

Για να εγκαθιδρύσει την Ηγεμονία του επί της Καινοτομίας, για να γίνει κυρίαρχος των Σημασιών, πρέπει να το κάνει στο έδαφος του ήδη υπάρχοντος, με τα διαθέσιμα υλικά, με τις λέξεις που ισχύουν για όλους, πρέπει δηλαδή να αποδεχθεί και να υποταχτεί στην κυριαρχία των Σημασιών. Γιατί οι λέξεις σημαίνουν κάτι.

Και ο έλεγχος των Σημασιών είναι ο σκοπός, όχι η ευχέρεια, κάθε εγκαθιδρυμένης κυριαρχίας. Σκοπός γλιστερός και διαρκής, γιατί πραγματικά, κύριος των Σημασιών είναι το θεσμισμένο κοινωνικό φαντασιακό και καθώς οι παραδοσιακές δομές αντιπροσώπευσης καταρρέουν, το θεσμίζον κοινωνικό φαντασιακό ξεχύνεται σε χίλια ρυάκια, μέσα από συντρίμια, βαλτώνει σε μικρές λίμνες, γκρεμίζει αποσαθρωμένα φράγματα, αναζητεί έναν νέο ορίζοντα, αλλά δεν ελέγχεται. Οι νέες σημασίες δεν αναδύονται ως ηγεμονικές.

Κάποιοι βέβαια, ακούνε το Χάμπτυ-Ντάμπτυ και αναζητούν μια νέα 'Ηγεμονία' ή μια νέα 'Αφήγηση', ακριβώς γιατί δεν διαβάζουν ολόκληρη την Ιστορία, αλλά ό,τι τους συμφέρει. Ας πάρουμε για παράδειγμα την φιλολογία γύρω από το βρετανικό δημοψήφισμα.

Κατά περίεργο τρόπο, είδαμε διάφορους Έλληνες αναλυτές, αριστερά και δεξιά να ερμηνεύουν το δημοψήφισμα με βαλκανικούς όρους, όπως κάνουμε οι επαρχιώτες. Ήδη, από την προηγούμενη του Brexit εβδομάδα, τα σημάδια ήταν εμφανή με τη δολοφονία της βουλευτή των Εργατικών Τζο Κοξ από έναν Άγγλο φασίστα, που ο Δελαστίκ βιάστηκε να ξεσκεπάσει αποδίδοντας τον φόνο στον Τζέιμς Μποντ (και τις μυστικές υπηρεσίες υπέρ του Bremain). Γνωστοί επίσης οι πανηγυρισμοί κάποιων αριστερών για τη 'ψήφο ανεξαρτησίας' (της Μ. Βρετανίας, ξεχνώντας, όπως είπε και ο Άγγλος κωμικός John Oliver, ότι όλες οι 'ημέρες ανεξαρτησίας' παγκοσμίως γιορτάζουν την ανεξαρτησία ΑΠΟ την Μ. Βρετανία). Δεν αξίζουν σχολιασμό.

Όμως δεν την πάτησαν μόνο οι ντόπιοι, την πάτησαν και οι Εγγλέζοι. Την πάτησε ο Κάμερον, που στήριξε την πρωθυπουργία του στην υπόσχεση του δημοψηφίσματος. Την πάτησαν και ο Τζόνσον και ο Φαράντζ, που δεν πίστευαν ότι θα πετύχουν την έξοδο που είχαν ως εκλογικό καρότο και τώρα έρχονται προ των ευθυνών τους.

Την πάτησε ο Κάμερον, γιατί δεν έμαθε να χρησιμοποιεί τη 'δημιουργική ασάφεια', αυτό το Βαρουφάκειο πολιτικό 'υπερόπλο'. Αντί να κάνει ένα δημοψήφισμα σαν το ελληνικό, του

ειδικού και του αορίστου [«Πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας, το οποίο κατέθεσαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο Eurogroup της 25.06.2015 και αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία συγκροτούν την ενιαία πρότασή τους; Το πρώτο έγγραφο τιτλοφορείται «Reforms for the completion of the Current Program and Beyond» («Μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση του τρέχοντος προγράμματος και πέραν αυτού») και το δεύτερο «Preliminary Debt sustainability analysis» («Προκαταρκτική ανάλυση βιωσιμότητας χρέους»);], έκανε ένα δημοψήφισμα του γενικού και προσδιορισμένου («θα πρέπει το Ηνωμένο Βασίλειο να παραμείνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση;»). Ηλίθια βρετανική τακτική, να θέτεις ακριβή ερωτήματα που παίρνουν σαφείς απαντήσεις, απομεινάρι μιας εποχής που το βρετανικό κοινοβούλιο σε συνεργασία με το Στέμμα ήταν οι κυρίαρχοι πολιτικοί θεσμοί διεθνώς. Και ποιο ήταν τελικά το αποτέλεσμα;

Εκτός από το Λονδίνο, τη Σκωτία και τη Βόρεια Ιρλανδία, την Βρετανία του σινεμά δηλαδή, οι υπόλοιποι στο Ηνωμένο Βασίλειο ψήφισαν Brexit.

Τώρα, οι λέξεις σημαίνουν κάτι που οι κυρίαρχοι δεν μπορούν να διαχειριστούν. Τώρα, ο Κάμερον δεν μπορεί να κάνει Τσιπρική κωλοτούμπα και έτσι, παραιτήθηκε και σιγοσβήνει από τον πολιτικό χάρτη. Στη Μ. Βρετανία η πολιτική σκηνή καταρρέει, και τα δύο μεγάλα κόμματα είναι σε εμφύλιο, κόσμος κατεβαίνει σε πορείες, όλοι ψάχνουν την κωλοτούμπα αλλά κωλοτούμπα δεν γίνεται πια. Το όνειρο του Σαρλ Ντε Γκωλ, 'Η Ενωμένη Ευρώπη από τα Ουράλια ΕΩΣ τη Μάγχη' φαίνεται να υλοποιείται. Ή μήπως θα υλοποιηθεί το παλαιό εκείνο 'Festung Europa' της Βέρμαχτ ή άραγε ο παλαιότερος ακόμη Ναπολεόντειος 'Ηπειρωτικός Αποκλεισμός';

Ο πρώην δήμαρχος του Λονδίνου και νυν 'στρατηγός' του Brexit Μπόρις Τζόνσον, με ύφος μελαγχολικό και τσιπρικό, δήλωσε το επόμενο του δημοψηφίσματος πρωινό ευτυχής που η χώρα του φεύγει από την 'υπερεθνική' (sic) ένωση, αλλά προειδοποίησε

ότι δεν πρέπει να βιαστεί να φύγει (δεν έχει κατατεθεί το αίτημα αποχώρησης σύμφωνα με το Άρθρο 50 που θα ξεκινήσει επίσημα τη διετή διαδικασία). Με την παραίτηση του Κάμερον και μετά την Σύνοδο των 27 υπολοίπων κυβερνήσεων της Ε.Ε. η Μ. Βρετανία πήρε παράταση μέχρι το Σεπτέμβριο, ή επ' αόριστον. Ούτε οι Άγγλοι εθνικιστές τύπου Τζόνσον, που ήταν τόσο πυρετώδεις τις προηγούμενες εβδομάδες δείχνουν διαθέσιμοι να βγουν από την παράλυση.

Ακούγοντας τον Τζόνσον, αναρωτιέσαι αν είναι το εγγλέζικο φλέγμα που τον εμποδίζει να δείξει τον ενθουσιασμό της Λεπέν. Αντί για τους εθνικιστικούς μύδρους που εξαπέλυσε η τελευταία, αναμένοντας ένα δικό της Frexit, ο Εγγλέζος σιγοψιθυρίζει, παρότι προβάλλεται ως διάδοχος του Κάμερον ή μάλλον ακριβώς για αυτό, ενώ στους δρόμους του Λονδίνου τον γιουχάρουν και εκατοντάδες χιλιάδες Λονδρέζοι απαιτούν την ανεξαρτητοποίηση της πόλης.

Το παράδοξο με τον Αγγλικό εθνικισμό, είναι πως η Αγγλία δεν υπήρξε πλήρως ανεξάρτητη παρά μόνο για 300 χρόνια από τα τελευταία 1200 (περ.900 – 1016 & 1453-1603). Η Αγγλία δεν υπήρξε ποτέ προτεκτοράτο, αν και κάποτε κομμάτια της βρέθηκαν υπό ρωμαϊκή και αργότερα δανέζικη κατοχή. Όλο τον υπόλοιπο καιρό η Αγγλία υπήρξε (το κυρίαρχο) κομμάτι της Μ. Βρετανίας, του Ην. Βασιλείου, της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, της Κοινοπολιτείας διαδοχικά. Ο Αγγλικός εθνικισμός, φυσικά, επικαλείται την βρετανική αυτοκρατορική δόξα του ιμπεριαλισμού προκειμένου να τονωθεί. Όμως αν τέτοια 'δόξα' ανήκει σε κάποιον, αυτοί είναι οι βασιλικοί Οίκοι του Ανόβερο και του Σαξ-Κόμπουργκ-Γκόθα, παρακλάδια των Αψβούργων, γερμανόφωνοι. Ας μην ξεχνάμε ότι το βρετανικό παρακλάδι του Οίκου του Σαξ-Κόμπουργκ-Γκόθα μετονομάστηκε σε Οίκο του Ουίνσδορ κατά τον Α' Π.Π., για να μην θυμίζει την γερμανική καταγωγή των Βρετανών βασιλέων σε καιρό πολέμου με τη Γερμανία.

Ακόμη και στο βασικό στρατιωτικό πεδίο, η 'δόξα' θα ανήκε στα επίλεκτα Σκωτσέζικα τμήματα, τα ίδια που βοήθησαν την καθυπόταξη της Ιρλανδίας και κυβέρνησαν την Ινδία. Ο Μαρξ ήταν

υπέρ της βρετανικής αποικιοκρατίας της Ινδίας [2]. Η Μ. Βρετανία υπήρξε η (κατεξοχήν) αυτοκρατορική δύναμη της νεωτερικότητας. Δεν έχει εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα να δώσει, αντιθέτως εναντίον της χτίστηκαν μυριάδες ελευθερωτικοί αγώνες, ήδη από την Αμερικάνικη Επανάσταση. Δεν ήταν προτεκτοράτο όπως τα Βαλκάνια, τα Βαλκάνια ήταν προτεκτοράτο της.

Και στην Νότια Ευρώπη σαν (επί)κυρίαρχοι κατηφόρισαν οι Βρετανοί και δεν πέρασε πολύς καιρός από τότε που ο Τσώρτσιλ έλεγε 'Φερθείτε στην (απελευθερωμένη) Αθήνα σαν κατεχόμενη πόλη'. Ο εγγλέζικος εθνικισμός ιστορικά υπήρξε κατά κύριο λόγο αναμεμειγμένος μέσα στον βρετανικό ιμπεριαλισμό και στην επέκτασή του, στον λευκό ευρωπαϊκό ρατσισμό, το περίφημο 'White man's burden' του Κίπλινγκ και τις ψευδοθεωρίες του Τσάμπερλαιν που θαύμαζε ο Χίτλερ.

Η Μ. Βρετανία (μαζί με τις Η.Π.Α.) υπήρξε επίσης η αιχμή του δόρατος της νεοφιλελεύθερης επέλασης, και η εκπρόσωπος της Ατλαντικής πολιτικής ατζέντας στην Ε.Ο.Κ. παρά τις αντιστάσεις της Γαλλίας, που δύο φορές έθεσε βέτο στην είσοδο των Βρετανών, για να καμφθεί τελικά το 1973, όταν δεν υπήρχε πια Ντε Γκωλ.

Ένα μεγάλο μέρος των οπαδών του Brexit δήλωναν ότι η Ευρώπη τους καταπιέζει καθώς δεν αφήνει τη Μ. Βρετανία να κλείσει πλήρως τα σύνορα (παρόλο που την αφήνει να έχει την πόρταμισόκλειστη). Και πάλι όμως, το μεγαλύτερο κομμάτι των μεταναστών εξ Ανατολής φτάνουν το Νησί βάσει του δικαιώματός τους ως υπήκοοι της Κοινοπολιτείας (Ινδία, Πακιστάν), δικαίωμα που τους παραχωρήθηκε μετά από αιώνες Βρετανικής σκλαβιάς. Η Μ. Βρετανία υπήρξε ο κινητήριος μοχλός της βιομηχανικής, καπιταλιστικής και αποικιοκρατικής παγκοσμιότητας, πριν δώσει τα σκήπτρα αλλού.

Τώρα, η Μ. Βρετανία πέφτει στο παράδοξο:

Γιατί με εθνοκρατικούς όρους, και η Μ. Βρετανία είναι μία 'υπερεθνική' ένωση. Δυνάμωσαν οι φωνές από τη Σκωτία (από

όσους θέλουν να γίνει επανάληψη του δημοψηφίσματος για έξοδο της Σκωτίας από την Μ. Βρετανία και ένωσή της με την Ε.Ε.) και από την Β. Ιρλανδία (το Σιν Φέιν ζητά δημοψήφισμα για ένωση του ιρλανδικού νησιού, με την αιτιολογία πως η Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής συνάφθηκε με μία ευρωπαϊκή Μ. Βρετανία, που δεν απαιτούσε συνοριακούς ελέγχους στο Σμαραγδένιο Νησί). Οι δύο περιοχές ψήφισαν Bremaïn, όπως και το Λονδίνο (οι τραπεζίτες του Σίτυ σκέφτονται πικρόχολα ότι θα έπρεπε να φύγει το Λονδίνο από την Βρετανία, ενώ ο λαός του Λονδίνου συμφωνεί μαζί τους καθώς φαίνεται).

Όσοι γνωρίζουν το Λονδίνο και κατανοούν τη διαφορά της παγκόσμιας αυτής μητρόπολης από την υπόλοιπη Αγγλία και Ουαλία, καταλαβαίνουν ότι το αίτημα για ανεξαρτητοποίηση του Λονδίνου από τη Μ. Βρετανία και εισδοχή του στην Ε.Ε. είναι σε μεγάλο βαθμό ρεαλιστικό. Τόσο ρεαλιστικό που υπογραμμίζει (όπως και όλες οι εξελίξεις) την κατάρρευση της παραδοσιακής εθνικής πολιτικής. Παρότι τα εθνοκρατικά επιχειρήματα της ‘αυτοδιάθεσης’ κυκλοφορούν ευρέως, δεν υπάρχει κανένας εθνοκρατικός θεσμός αντιπροσώπευσης που να έχει ανεξάρτητη ισχύ, δεν υπάρχει στεγανότητα των εθνοκρατικών μηχανισμών.

Το Λονδίνο, πόλη που χρονολογείται πριν την ρωμαϊκή εισβολή στην Γηραιά Αλβιόνα, είναι ένας παγκόσμιος κόμβος που ήδη, πριν την Ένωση των Στεμμάτων του 1707 (κατά τρόπο δυναστικό, αφού δηλαδή οι Σκώτοι Στιούαρτ ‘κληρονόμησαν’ τον αγγλικό θρόνο) υπερέβαινε τα στενά όρια του νησιού. Η οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης ξεπερνούσε τα εθνικά σύνορα όσο η αυτοκρατορία επεκτεινόταν και η επιρροή του Λονδίνου συνέπιπτε με την παγκόσμια έκταση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας ήδη πριν την Βιομηχανική Επανάσταση.

Το Λονδίνο δεν υπήρξε ποτέ πραγματικά αμιγώς αγγλική πόλη. Μια ματιά στο Μπρέμινγκχαμ, τη δεύτερη πόλη του νησιού, αρκεί για να πείσει. Οπότε, ένα ανεξάρτητο Λονδίνο δεν είναι όπως θα λέγαμε ένα ανεξάρτητο Αγρίνιο, αλλά περισσότερο μια ευρωπαϊκή Σιγκαπούρη (η οποία ιδρύθηκε το 1819 από τον Σερ Στάμφορντ Ραφλς, Άγγλο που γεννήθηκε στη Τζαμάικα και πέθανε στο Λονδίνο

– σε ποιο εθνοκράτος ακριβώς δηλαδή;).

Η Μεγάλη Βρετανία, παρότι περιγράφεται ως ‘συνταγματική μοναρχία’ δεν έχει Σύνταγμα, αντιθέτως έχει μία σειρά από επίσημα έγγραφα, που χρονολογούνται ήδη από τον καιρό της Μάγκνα Κάρτα, και περιλαμβάνουν τις Πράξεις του Κοινοβουλίου. Ιδρυτικές πράξεις της Μ. Βρετανίας είναι οι Ενωτικές Πράξεις με τη Σκωτία (1707- οικειοθελώς) και την Ιρλανδία (1801- βιάιως), και ανασυντακτική η Ιρλανδική Ανεξαρτησία (τμηματικώς, μετά από δημοψήφισμα στο Βορρά) του 1922.

Όλες οι ιστορικές επεκτάσεις και επικαλύψεις της Μ. Βρετανίας βγήκαν σαν ραφές στην επιφάνεια μετά το δημοψήφισμα. Εξίσου, οι περιπλοκότητες του Βρετανικού δικαίου (που είναι περισσότερο εμπειρικό και δίνει βαρύτητα στην αρχή του δεδικασμένου) και οι ιδιαιτερότητες του βασιλείου (του οποίου η μονάρχης είναι επίσης μονάρχης – επικεφαλής και της ‘υπερεθνικής’ Κοινοπολιτείας και κεφαλή της Αγγλικανικής Εκκλησίας και των απανταχού Αγγλικανών) αφήνουν πολλά περιθώρια για παρεξηγήσεις.

Σίγουρα ένα Grexit θα ήταν εντελώς άλλη κατάσταση, όπως όμως και ένα Frexit. Ας δούμε απλώς το ηλικιακό χάσμα. Κυρίως οι συνταξιούχοι (οι οποίοι έχουν βιωματική ανάμνηση της προ-Ε.Ε. Μεγάλης Βρετανίας) ψήφισαν το Brexit, ενώ οι νέοι ψήφισαν το Bremain .Οι περιπλοκές απόκτησης της βρετανικής υπηκοότητας απέκλεισαν από την ψήφο ένα μεγάλο ποσοστό μεταναστών που όμως ζουν στην βρετανική νήσο, συντριπτικά δε, στο Λονδίνο.

Όπως λέγαμε, βρετανικός εθνικισμός δεν υπήρχε, υπάρχει αγγλικός εθνικισμός και βρετανικός αυτοκρατορικός επεκτατισμός. Ίσως το αποτέλεσμα δείχνει ότι ο δεύτερος συρρικνώθηκε πλέον στα όρια του πρώτου, κυριαρχώντας στην αγγλική ύπαιθρο.

Αλλά δείχνει επίσης ότι η αίσθηση αποξένωσης που προκαλεί η μεταφορά της πολιτικής ισχύος σε υπερκρατικές γραφειοκρατίες και πολυεθνικούς οικονομικούς μηχανισμούς, η κατάρρευση της

εμπιστοσύνης στις εθνοκρατικές δομές αντιπροσώπευσης, κυριαρχεί έναντι κάθε κανονικότητας.

Μέσα σε ένα αποπνικτικό παρόν, υπάρχει διάχυτη διάθεση για απόδραση προς το μέλλον, αλλά τίποτε δεν εξασφαλίζει τι μέλλον θα είναι αυτό – εξαρτάται π.χ. από το πόσο συμπίπτει η επιρροή του (στενού) αγγλικού εθνικισμού με την κοινωνική δυσαρέσκεια του πληθυσμού. Οι εθνικιστικοί λήροι και η άνοδος των εθνικιστικών κομμάτων δεν οδηγούν σε κάποια εθνική πολιτεία, αλλά στο ξενοφοβικό αδιέξοδο, σαν αντανakλαστικά κενά νοήματος, αφού δεν υπάρχει εθνική στεγανότητα στον παγκοσμιοποιημένο πλανήτη. Τρέμουν οι άγγλοι εθνικιστές την απώλεια των υπερεθνικών κεφαλαίων και των υπερεθνικών τραστ που συσσωρεύονται στο Λονδίνο.

Παρόλο που οι εθνικιστές τύπου Τζόνσον ήταν η δυνατή φωνή, ακόμη και αυτοί επικαλέστηκαν το ‘δημοκρατικό έλλειμμα’ της E.E., το προφανές σε όλους, ενώ οι Bremaïn (όπως ο μουσουλμάνος δήμαρχος του Λονδίνου Σάντι Καν) απέμειναν με απειλές για την οικονομία.

Η αποτυχία της E.E. είναι ακριβώς αυτή η αντίθεση δημοκρατίας-οικονομίας που μπορούν να την εκμεταλλευτούν και οι αντιδημοκράτες. Οι ρίζες αυτής της αποτυχίας βρίσκονται στην ίδια την ταύτιση Κράτους – Εξουσίας και την αντίθεση συμφερόντων Κράτους – Κοινωνίας. Αυτή η αποτυχία φυσικά δεν ανήκει μόνο στην E.E., είναι συνέπεια της παγκόσμιας νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας και της καπιταλιστικής ανάπτυξης, συνέπεια του γεγονότος ότι για να έλθει αυτή η ‘ανάπτυξη’ έπρεπε να στραγγαλισθούν και τα ολίγα ψίχουλα θεσμικής ‘δημοκρατίας’ των ‘ευρωδυτικών’ κοινωνιών.

Αρχίσουμε με μία ιστορία γραμμένη από έναν Άγγλο, για την ηγεμονία επί των λέξεων. Από ό,τι φαίνεται δεν είναι επαρκής, ούτε εφικτή αυτή η ηγεμονία. Θα κλείσουμε το μικρό αυτό σημείωμα με το ποίημα ενός άλλου Άγγλου, για την ισχύ των νοημάτων:

“Fools! Who from hence into the notion fall, that vice or virtue there is none at all. If white and black blend, soften, and unite A thousand ways, is there no black or white? Ask your own heart, and nothing is so plain; ‘Tis to mistake them, costs the time and pain.”

Alexander Pope, An essay on man IV, 1733 –

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] «Μέσα από τον καθρέπτη», Lewis Carol, 1872.

[2] Με τα λόγια του ίδιου του Μαρξ: ‘England, it is true, in causing a social revolution in Hindustan, was actuated only by the vilest interests, and was stupid in her manner of enforcing them. But that is not the question. The question is, can mankind fulfill its destiny without a fundamental revolution in the social state of Asia? If not, whatever may have been the crimes of England she was the unconscious tool of history in bringing about that revolution.’ (1853) – Οπότε, όπως καταλαβαίνετε ο Μαρξ καταδίκασε τα επιμέρους εγκλήματα της πολιτικής των Βρετανών αλλά δικαιολογούσε την αποικιοκρατία, ως αναγκαία για την πρόοδο της ανθρωπότητας, όποια και αν ήταν αυτά τα εγκλήματα.

Αμεσοδημοκρατικά εργαλεία και κοινοβουλευτισμός

Γιώργος Κουτσαντώνης

Στις βουλευτικές εκλογές της 25ης Ιανουαρίου 2015, η αποχή διαμορφώθηκε στο 36,13%. Η αποχή είναι εμμέσως, πλην σαφώς, μια έκφραση δυσπιστίας που αντανακλά την αίσθηση ότι στα πλαίσια αυτού του πολιτικού συστήματος ουσιαστικά δεν μπορεί να αλλάξει κάτι προς το καλύτερο. Από την άλλη πλευρά,

ανεξάρτητα από την τελική κομματική επιλογή, ένας σημαντικός αριθμός ψηφοφόρων επέλεξε την συμμετοχή στις εκλογές, όχι τόσο από ισχυρή πίστη στο πολιτικό σύστημα, αλλά πολύ περισσότερο από φόβο, απελπισία και/ή ανάγκη για αισιοδοξία. Υπό αυτό το πρίσμα το 36,13% συνθέτει ένα – από ιδεολογική σκοπιά – πολυειδές σώμα πολιτών το οποίο ουσιαστικά δεν αντιπροσωπεύεται.

Για μια ακόμη φορά οι πολίτες, ενώ θα έπρεπε να είναι ελεύθεροι να βελτιώσουν τα δομικά στοιχεία του πολιτικού συστήματος προκειμένου να επεκταθούν τα δημοκρατικά δικαιώματά τους, είναι δέσμιοι των εκλογών. Η συμμετοχή στα πολιτικά ζητήματα είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα σε μια κοινωνία που θέλει να οραματίζεται τη Δημοκρατία και αυτή η συμμετοχή πρέπει να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ώστε να αλλάξει τους όρους και τους κανόνες της ίδιας πολιτικής. Το δικαίωμα στο δημοψήφισμα, η νομοθετική πρωτοβουλία, η θεσμική οργάνωση του «από τα κάτω» ελέγχου όλων των εξουσιών ως αποτέλεσμα της βούλησης της πλειοψηφίας των πολιτών, μπορεί να λειτουργήσουν σταθεροποιητικά, νομιμοποιητικά και να συνθέσουν τα μέσα για την προαγωγή του δημοκρατικού εγχειρήματος. Να αποτελέσουν δηλαδή τον προθάλαμο στην πορεία για την Δημοκρατία ή οποία για να ονομάζεται έτσι δεν μπορεί παρά να είναι άμεση.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης διάφορες οργανώσεις και πρωτοβουλίες πολιτών, οι οποίες δημιουργήθηκαν τόσο στην Ελλάδα όσο και σ' ολόκληρο τον κόσμο εναντιώθηκαν στην αποδεδειγμένη βαρβαρότητα του νεοφιλελευθερισμού τον οποίο υπηρετεί πιστά το υπάρχον πολιτικό σύστημα, αντιπαραθέτοντας στον σύγχρονο κοινοβουλευτισμό την άμεση δημοκρατία. Το ζήτημα των προϋποθέσεων και των διαδικασιών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος είναι σύνθετο και οι απόψεις ποικίλουν, συνθέτοντας συχνά ένα θολό τοπίο αντιθέσεων και αντιπαραθέσεων.

Κατά τη γνώμη μου ο εκδημοκρατισμός του πολιτεύματος (ενώ προϋποθέτει συνταγματική αναθεώρηση) δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μοχλός για την άτακτη συνταγματική ανατροπή

ενός πολιτικού συστήματος, αλλά για τον μετασχηματισμό του κοινοβουλευτισμού σε Δημοκρατία (άμεση) μέσα από τον μετασχηματισμό της κοινωνίας των παθητικών ψηφοφόρων – καταναλωτών σε κοινωνία δραστήριων πολιτών.

Αν και το τοπίο είναι θολό υπάρχει μια σημαντική και αρκετά ξεκάθαρη συμφωνία ανάμεσα σε πολλούς ειδικούς (συνταγματολόγους, νομικούς, φιλοσόφους, πολιτικούς επιστήμονες κ.α.) αλλά και πολιτικοποιημένους πολίτες (που συμμετέχουν ή μη σε πρωτοβουλίες που αφορούν στην άμεση δημοκρατία). Αυτή η συμφωνία αφορά στην αξία που έχει ο εμβολιασμός του πολιτεύματος με αμεσοδημοκρατικά εργαλεία όπως το «από τα κάτω» δημοψήφισμα και η νομοθετική πρωτοβουλία. Στο κείμενο που ακολουθεί, επιχειρείται μια ανάλυση των σημασιών αυτών των δυο εργαλείων σε αντιπαράθεση με ορισμένες από τις ενστάσεις που εγείρει μερίδα πολιτών καθώς και πληθώρα φανατικών υποστηρικτών του άκαμπτου κοινοβουλευτισμού (ακαδημαϊκοί και μη, πολιτικοί και μη), οι οποίοι τον αντιλαμβάνονται προκλητικά ως μονόδρομο, θεωρώντας εσφαλμένα και/ή καιροσκοπικά και/ή ιδιοτελώς ότι η Δημοκρατία έχει ήδη πραγματωθεί. Πολλοί από τους τελευταίους μάλιστα συχνά πυκνά επικρίνουν την «εν τοις πράγμασι» λειτουργία του κοινοβουλευτισμού, επιδίδοντας τις αστοχίες του απλά και μόνο σε ένα είδος «κακής» άσκησής του από τους εμπλεκόμενους. Ενώ το επιχείρημα περί κακής άσκησης είναι ασφαλώς ορθότατο, παραβλέπει και αποκρύπτει επιδεικτικά το ζήτημα της δομικής αδυναμίας του κοινοβουλευτικού πολιτικού συστήματος να ανταπεξέλθει στα σύγχρονα προβλήματα των πολιτών προάγοντας και εξασφαλίζοντας τα βασικά στοιχεία της Δημοκρατίας, δηλαδή ισότητα, δικαιοσύνη, ελευθερία και στενό και διαρκή έλεγχο όλων των εξουσιών [1].

Μερικές από τις ενστάσεις στη χρήση αμεσοδημοκρατικών εργαλείων αφορούν:

- Την υπευθυνότητα των πολιτών
- Τον λαϊκισμό και τη δημαγωγία
- Τον κίνδυνο για τις μειονότητες

- Το δίπολο συντηρητισμός – ακτιβιστικός ενθουσιασμός
- Το οικονομικό κόστος

Υπευθυνότητα των πολιτών

Σύμφωνα με αυτή την ένσταση, οι πολίτες στα δημοψηφίσματα έχουν την τάση να εγκρίνουν μόνο προτάσεις που είναι χρήσιμες για τα προσωπικά τους συμφέροντα, δίχως να επιδεικνύουν καμία υπευθυνότητα για την κοινωνία στο σύνολό της. Έτσι εάν δοθεί στους πολίτες η δυνατότητα, αυτοί θα προσπαθήσουν να καταργήσουν φόρους και ταυτόχρονα να αυξήσουν τις δημόσιες δαπάνες. Αυτή η σιωπηρή παραδοχή της «ανευθυνότητας» των πολιτών έγινε, για παράδειγμα, πράξη στην Ιταλική Συντακτική Συνέλευση όπου και αποφασίστηκε ο αποκλεισμός του δικαιώματος δημοψηφίσματος σε ό,τι αφορά στη φορολογική νομοθεσία και τους κρατικούς προϋπολογισμούς. Όμως στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, στην πραγματικότητα, οι πολίτες είναι πολύ πιο υπεύθυνοι από τους πολιτικούς. Άλλωστε το συσσωρευμένο δημόσιο χρέος σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, δεν έχει αποφασιστεί με δημοψηφίσματα αλλά αντιθέτως με παρασκηνιακές και αδιαφανείς πολιτικές αποφάσεις ελάχιστων επαγγελματιών πολιτικών. Μάλιστα συστηματικές έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Γερμανία για ένα χρονικό διάστημα αρκετών δεκαετιών στην πραγματικότητα δείχνουν ότι μια σταθερή πλειοψηφία των δύο τρίτων των πολιτών προτιμούν ισοσκελισμένους κρατικούς προϋπολογισμούς [2]. Το τεράστιο δημόσιο χρέος είναι αποτέλεσμα μιας πολιτικής σε σαφή διαφωνία με τα «θέλω» των πολιτών, κυρίως με αυτά των νεότερων γενιών στις οποίες και μεταφέρεται το βάρος των χρεών. Όπως έχω υποστηρίξει και στο παρελθόν, η συσσώρευση τεράστιου δημόσιου χρέους είναι στην πραγματικότητα στενά συνδεδεμένη με τις στρατηγικές επιλογές των πολιτικών κομμάτων. Είναι οι οικονομικές και οι πολιτικές ελίτ επομένως που διαδραματίζουν αποφασιστικό ρόλο στο δημόσιο χρέος, στο σημείο να καταφεύγουν στο χρέος ώστε οι πρώτοι να διαθέσουν τα αδιάθετα εμπορεύματά τους και οι δεύτεροι να κερδίσουν ψήφους χειραγωγώντας την κοινή γνώμη.

Η Ελβετία αν και δεν μπορεί να αποτελέσει πρότυπο άμεσης

δημοκρατίας (για πολλούς και διάφορους λόγους που δεν θα αναλυθούν εδώ), προσφέρει σημαντικά στοιχεία που αφορούν στα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία και σχετίζονται με την υπευθυνότητα των πολιτών. Στην Ελβετία στα περισσότερα καντόνια προβλέπεται το υποχρεωτικό δημοψήφισμα για μεμονωμένες δημόσιες δαπάνες, εφόσον αυτές υπερβαίνουν ένα ορισμένο ποσό (κατά μέσο όρο 2,5 εκατομμύρια ελβετικά φράγκα, ή περίπου € 2.000.000). Διαπιστώθηκε ότι στα πιο πρόθυμα καντόνια να κάνουν χρήση αυτού του εργαλείου, οι δημόσιες δαπάνες είναι μικρότερες σε σύγκριση με τα καντόνια όπου δεν γίνεται χρήση αυτού του “οικονομικής φύσης δημοψηφίσματος”.

Το 1999 σε έρευνα των Feld, Savioz και Kirchgässner αναλύθηκαν τα αποτελέσματα των υποχρεωτικών δημοψηφισμάτων τα οποία αφορούσαν φορολογικά θέματα σε 131 Ελβετικές πόλεις και ελβετικά καντόνια. Οι δήμοι φυσικά, σε αντίθεση με τα καντόνια, έχουν περισσότερα περιθώρια για δημοσιονομικούς ελιγμούς. Από την ανάλυση αυτή προέκυψε ότι το οικονομικής φύσης δημοψήφισμα έχει ισχυρή επίδραση στη μείωση του ελλείμματος στον προϋπολογισμό των δήμων. Επίσης, δεν επαληθεύτηκε το επιχείρημα ότι οι πολίτες, όταν αφήνονται ελεύθεροι να αποφασίσουν μέσω δημοψηφίσματος, θέματα σχετικά με τους φόρους, επιλέγουν πάντα εκ των προτέρων τη μείωση των φόρων [3].

Στις ΗΠΑ μεταξύ του 1978 και του 1999 καταγράφηκαν 130 πρωτοβουλίες πολιτών σχετικά με φορολογικά θέματα, 86 εκ των οποίων έχουν είχαν ως στόχο τη μείωση των φόρων, 27 την αύξηση της φορολογίας και 17 ήταν ουδέτερες αναφορικά με τους φόρους [4]. Το 39% των πρωτοβουλιών που στόχευαν στην αύξηση των φόρων εγκρίθηκαν ενώ εκείνες που αποσκοπούσαν στη μείωση των φόρων εγκρίθηκαν στο 40% των περιπτώσεων. Επίσης, στην Ελβετία οι πολίτες εγκρίνουν τακτικά πρωτοβουλίες για την αύξηση των φόρων: μετά από μια αρχική αύξηση του φόρου στη βενζίνη, που εγκρίθηκε με δημοψήφισμα το 1983, το 1993 έγινε ένα νέο δημοψήφισμα που αφορούσε πρόσθετο φόρο 0,20 ελβετικών φράγκων ανά λίτρο βενζίνης. Το 1984 με ένα δημοψήφισμα εγκρίθηκαν νέοι

φόροι στη χρήση των αυτοκινητοδρόμων από βαρέα οχήματα μεταφοράς.

Για τους Έλληνες πολίτες συχνά λέγεται πως έχουν μια γενική τάση να ζητούν την αύξηση των κοινωνικών παροχών και τη μείωση των φόρων. Η ελληνική πραγματικότητα συνθέτει πράγματι μια πολύ διαφορετική εικόνα. Στην Ελλάδα κατά κανόνα οι πολίτες πληρώνουν μια προκλητικά υψηλή και άδικα καθορισμένη φορολογία, ενώ η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών δεν αντιστοιχεί σε καμία περίπτωση στην φορολογική επιβάρυνσή τους. Καθώς οι Έλληνες πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα άμεσης παρέμβασης στα φορολογικά ζητήματα, είναι οι πολιτικοί που επιλέγουν χωρίς μάλιστα να αναλαμβάνουν ποτέ την άμεση ευθύνη για τις σοβαρές ελλείψεις, αδικίες, παραλείψεις, ιδιοτελείς σκοπούς και σφάλματα που προκύπτουν από τις επιλογές τους. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις μιας πολιτικής που δημιουργεί τεχνητά ή μη ελλείματα βαραίνουν πάντα τους πολίτες, που αναγκάζονται να πληρώνουν όλο και περισσότερους φόρους χωρίς αντιστάθμισμα: είναι οι σημερινοί και οι αυριανοί φορολογούμενοι, που θα χρειαστεί να καλύψουν το κόστος παροχών και έργων που ουδέποτε ζήτησε η πλειοψηφία των πολιτών. Μετά τη λήξη της θητείας τους, οι περιφερειακοί κυρίως πολιτικοί εκπρόσωποι συχνά αλλάζουν επάγγελμα, εκμεταλλευόμενοι “χρυσές συντάξεις», και η ευθύνη για την εξισορρόπηση των προϋπολογισμών πέφτει στους ώμους των διαδόχων τους και αυτός ο μηχανισμός διαιωνίζεται σε ένα περιβάλλον ατέρμονης μετάθεσης ευθυνών και ατιμωρησίας.

Το ζήτημα της ανευθυνότητας των πολιτών αποτελεί μια σιωπηρά αποδεκτή μυθολογία όπως αυτή του ανίκανου πολίτη. Η λογική της ευθύνης για τις δημόσιες δαπάνες θα πρέπει να αντιστραφεί: δεδομένου ότι ούτως ή άλλως στο τέλος είναι πάντα οι πολίτες που πληρώνουν τις συνέπειες των αποφάσεων σχετικά με τις δαπάνες και τα έσοδα, θα έπρεπε επομένως οι τελικές αποφάσεις να λαμβάνονται από τους ίδιους.

Κίνδυνος για τις μειονότητες

Μια άλλη αντίρρηση κατά των αμεσοδημοκρατικών εργαλείων είναι πως αυτά θα μπορούσαν να γίνουν ισχυρά μέσα στα χέρια των πλειοψηφιών ώστε να καταπιεστούν τα νόμιμα συμφέροντα των μειονοτήτων. Αυτό είναι ένα θέμα που αφορά όχι μόνο την άμεση δημοκρατία, αλλά και τον κοινοβουλευτισμό ως έχει. Η αλήθεια είναι πως ένα αμιγώς κοινοβουλευτικό σύστημα μπορεί στον ίδιο βαθμό να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του απέναντι στις μειονότητες όπως επίσης μπορεί να μετατραπεί σε δικτατορία. Ασφαλώς υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις ισχυρές μειονότητες και τις αδύναμες. Άλλωστε οι ισχυρές μειονότητες έχουν περισσότερες πιθανότητες να περάσουν τις γραμμές τους στα πλαίσια του κοινοβουλευτισμού.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κατάκτηση της εξουσίας από τον Χίτλερ το 1933. Ήταν το γερμανικό Κοινοβούλιο με την υποστήριξη ισχυρών οικονομικών παραγόντων που εξέλεξε τον Χίτλερ καγκελάριο το 1933 και ήταν πάντα το Κοινοβούλιο όταν αργότερα ήρθε να εγκρίνει τη λεγόμενη *Ermächtigungsgesetz* (νομοθεσία ανάθεσης όλων των εξουσιών), ακόμη και όταν οι Ναζί δεν διέθεταν την πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο. Τα δημοψηφίσματα εκείνη την εποχή ήταν πολύ αδύναμα ώστε να αποφευχθούν αυτές οι τραγικές για την ανθρωπότητα αποφάσεις, ήταν επομένως το Κοινοβούλιο που άνοιξε το δρόμο για τον ναζισμό με όλες τις τραγικές του συνέπειες.

Η αλήθεια είναι πως τα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία προσφέρουν στις μειονότητες περισσότερες ευκαιρίες σε σχέση με αυτές που τους προσφέρονται με την αντιπροσώπευση. Σε κάθε δημοψήφισμα, προκειμένου να υπάρξει αποδοχή της πρότασης θα πρέπει να πειστεί η πλειοψηφία του εκλογικού σώματος: καθένα ερώτημα ανακατεύει τα χαρτιά, συνθέτει νέες πλειοψηφίες εμπλέκοντας κάθε φορά διαφορετικές μεταξύ τους κοινωνικές και πολιτικές ομάδες. Ο ψηφοφόρος μπορεί να είναι πλειοψηφία στην μια περίπτωση και μειοψηφία στο επόμενο δημοψήφισμα. Κάνοντας χρήση του δημοψηφίσματος ούτως ή άλλως οι μειονότητες μπορούν να αρθρώσουν καλύτερα τα συμφέροντά τους. Στην Ελβετία 100 χιλιάδες υπογραφές είναι αρκετές ώστε να προταθεί η

τροποποίηση του Συντάγματος, στην Ιταλία απαιτούνται 500 χιλιάδες υπογραφές για να απαιτηθεί η κατάργηση ενός νόμου ή τμήματός του. Η πορεία προς την άμεση Δημοκρατία είναι κάτι περισσότερο από μια έρευνα γνώμης: απελευθερώνει μια δυναμική που μπορεί να επιτρέψει στις μειονότητες να κερδίσουν τη συναίνεση της πλειοψηφίας. Στα αντιπροσωπευτικά πολιτικά συστήματα τα μέλη του κυβερνώντος κόμματος ή συνασπισμού, κατά κανόνα, διαθέτουν μια μόνιμη πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο, ενώ οι πλειοψηφίες στα δημοψηφίσματα δεν καθορίζονται σύμφωνα με τη λογική του κόμματος, αλλά με οριζόντιο τρόπο. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι οι μειονότητες, είναι υπέρ των αμεσοδημοκρατικών εργαλείων.

Σε έρευνα του Ράσμουσεν, το 86% των Ισπανόφωνων ήταν υπέρ της καθιέρωσης της άμεσης δημοκρατίας, ενώ μεταξύ των λευκών μόνο το 69% αποφάνθηκε υπέρ. Παρόμοια έρευνα έχει γίνει, στην Καλιφόρνια, μεταξύ του 1979 και του 1997 όπου φάνηκε μια ευρεία και ισχυρή πλειοψηφία υπέρ του δικαιώματος στο δημοψήφισμα μεταξύ των διαφόρων εθνοτικών ομάδων [5]. Το 1997, το 76,9% των Ασιατών, το 56,9% των μαύρων, το 72,8% των Ισπανόφωνων και το 72,6% των λευκών θεωρούσαν τα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία στη Καλιφόρνια ως μια μεγάλη επιτυχία, ενώ οι πιο αρνητικές στάσεις ήταν μειοψηφικές (11,5%) μεταξύ των λευκών, και σε μικρότερο βαθμό στους Ασιάτες (1,9%).

Ως κλασικό παράδειγμα διάκρισης στα πλαίσια του δημοψηφίσματος αναφέρεται συχνά η καθυστερημένη εισαγωγή του δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες στην Ελβετία. Πράγματι οι γυναίκες στην Ελβετία κατέκτησαν καθυστερημένα το δικαίωμα στην ψήφο (το 1971) μέσω δημοψηφίσματος στο οποίο συμμετείχαν μόνο άνδρες, ενώ στην Ιταλία οι γυναίκες είχαν δικαίωμα ψήφου ήδη από το 1948. Όμως η καθυστερημένη αναγνώριση του δικαιώματος αυτού στην Ελβετία δύσκολα μπορεί να αποδοθεί στη Ελβετική άμεση δημοκρατία, πολύ περισσότερο σχετίζεται με έναν γενικό ηθικό-δεοντολογικό συντηρητισμό που χαρακτηρίζει μεγάλο τμήμα της Ελβετικής κοινωνίας. Μπορεί κάλλιστα να τεθεί το εξής ερώτημα:

θα μπορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα να αποτελέσουν θέμα προς συζήτηση ή όχι; Ακριβώς επειδή η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί να είναι *a la carte* (όπου κάθε φορά μπορεί να προκύπτουν θέματα που θα εξαιρούνται), τίποτε δεν θα έπρεπε να εξαιρείται από τη δημόσια σφαίρα.

Η ουσία του ζητήματος σχετίζεται περισσότερο με τον ενσυνείδητο αυτό-περιορισμό και την πολιτισμική «αποβαρβαροποίηση» κάθε κοινωνικής ομάδας. Σχετίζεται επομένως με αυτό που η Χάνα Άρεντ ονόμαζε πολιτικό ουμανισμό, όπου ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έρχεται μέσα από πολιτικό πράττειν ... ουμανισμός δηλαδή ιδία θέληση και απόφαση, ακόμη και εάν υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο του λάθους ή της ύβρεως.

Λαϊκισμός και δημαγωγία

Φυσικά το ζήτημα του λαϊκισμού δεν είναι υποχρεωτικά ταυτόσημο της δημαγωγίας και ούτε μπορεί να εξαντληθεί σε λίγες μόνο γραμμές κειμένου καθώς οι εκφράσεις του και οι χρήσεις του είναι σύνθετες και συχνά πολύ σκοτεινές και αμφίρροπες. Κατά τις συζητήσεις σχετικά με την άμεση δημοκρατία εκφράζεται συχνά ο φόβος ότι η άμεση δημοκρατία μπορεί να γίνει η αρένα ομάδων δημαγωγών και λαϊκιστών. Στην πραγματικότητα, οι δημαγωγοί έχουν περισσότερες δυνατότητες σε ένα καθαρά αντιπροσωπευτικό σύστημα, στο οποίο μια μικρή ομάδα πολιτικών καθορίζει την πολιτική ατζέντα, ενώ οι πολίτες δεν έχουν κανένα δικαίωμα παρέμβασης με εξαίρεση την εκλογική διαδικασία όπου γίνεται η επιλογή κάποιου κόμματος κάθε 4 έτη. Είναι ακριβώς η έλλειψη μορφών συμμετοχής που οδηγεί τους πολίτες σε ένα μονόδρομο, όπου η μόνη επιλογή τους είναι να ψηφίσουν λαϊκιστές πολιτικούς, οι οποίοι κάθε φορά υπόσχονται να “καθαρίσουν” τα βρώμικα και να «ρυθμίσουν» το χάος που έχει προκληθεί από τα προηγούμενα κυβερνητικά κόμματα.

Η αλήθεια είναι πως ο πολίτης έχει πάντα να κάνει με μια μικρή ομάδα επαγγελματιών πολιτικών που ή βασική τους μέριμνα δεν είναι παρά η αλληλοδιαδοχή τους στην εξουσία.

Με ορθά θεσμοθετημένα – από τους ίδιους του πολίτες – αμεσοδημοκρατικά εργαλεία, οι πολίτες δεν χρειάζονται ισχυρούς ηγέτες, επειδή είναι οι ίδιοι που προτείνουν τις λύσεις και τις εκφράζουν μέσα από νομοθετικές πρωτοβουλίες και δημοψηφίσματα. Στην Ελβετία, οι πολιτικοί δεν παίζουν κάποιον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Το ελβετικό σύστημα περιστρέφεται περισσότερο γύρω από τα πολιτικά ζητήματα, σε αντίθεση με τα αμιγώς αντιπροσωπευτικά συστήματα που εστιάζουν πολύ περισσότερο στα ατομικά στοιχεία, την φυσιογνωμία και την προσωπικότητα των πολιτικών. Στο ελβετικό Σύνταγμα δεν προβλέπεται δημοψήφισμα «από τα πάνω». Ακόμη και οι πολιτικές δυνάμεις ή τα κινήματα που μπορεί να θεωρούνται λαϊκίστικά, στην περίπτωση εκστρατειών με στόχο το δημοψήφισμα θα πρέπει να πείσουν την πλειοψηφία του πληθυσμού με ορθολογικά επιχειρήματα. Ακόμη και εάν υποθέσουμε ότι κάποιος έχει δικαίωμα στο λαϊκισμό αυτός δεν μπορεί παρά να είναι ο ίδιος ο λαός. Πάντως ο αντιλαϊκισμός δεν μπορεί να αναγνωρίσει το λαό ως πολιτικό σώμα, ως δηλαδή μια οντότητα έτοιμη να παίρνει αποφάσεις (έτοιμη φυσικά χωρίς προϋποθέσεις και υποσημειώσεις), να κάνει ακόμα και λάθη από τα οποία θα μάθει...

Ωστόσο αυτό που θα έπρεπε να μας απασχολεί περισσότερο είναι οι παθογένειες μιας κοινωνίας που εμποδίζουν τη δημοκρατική μεταστροφή της και κυρίως η κουλτούρα της απάθειας και της αποχής από το δημόσιο πεδίο, που αποτελούν και το μεγαλύτερο εμπόδιο στη πορεία προς τη Δημοκρατία.

Το δίπολο συντηρητισμός – ακτιβιστικός ενθουσιασμός

Μια ακόμη ένσταση κατά των αμεσοδημοκρατικών εργαλείων είναι ότι το εκλογικό σώμα χρησιμοποιώντας τα θα παρουσιάσει την τάση να σταματήσει ακόμη και σημαντικές-θετικές για το δημόσιο συμφέρον πολιτικές μεταρρυθμίσεις με στόχο τη διατήρηση του status quo. Από την άλλη πλευρά είναι πιθανό να αναδυθεί ένας αντίθετος «κίνδυνος», δηλαδή ότι οι πιο ακραίοι και σκληροί ακτιβιστές θα μπορούσαν να καταχραστούν το δικαίωμά τους στο δημοψήφισμα ώστε να επιβάλλουν τις θέσεις τους σε εκείνη την σιωπηλή-αμέτοχη πλειοψηφία που δεν ψηφίζει. Ωστόσο ένα

πολιτικό σχέδιο ή μια μεταρρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί τόσο απλά και τόσο ξεκάθαρα ως “προοδευτική μεταρρύθμιση” ή “συντηρητική μεταρρύθμιση» ή απλά να χαρακτηριστεί με μια ετικέτα ως «δεξιά μεταρρύθμιση» ή «αριστερή μεταρρύθμιση». Στα πλαίσια των περιβαλλοντικών πολιτικών συχνά οι “συντηρητικοί” είναι φύσει αναγκασμένοι να πάρουν θέση ενάντια σε μεγάλα έργα που παρουσιάζονται ως προοδευτικά. **Στον αγώνα για την υπεράσπιση του κράτους πρόνοιας οι προοδευτικοί συχνά καθοδηγούνται από τις αρχές μιας νεοφιλελεύθερης λογικής.**

Οι Πράσινοι, για παράδειγμα, στην Ιταλία και στη Γερμανία είναι υπέρ της στενότερης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με βάση το ότι θεωρούν αυτά τα επιχειρήματά τους ως προοδευτικά, ενώ τα αδελφά κόμματα στη Σουηδία και Βρετανία, είναι άκρως ευρωσκεπτικιστικά βασιζόμενα στην ίδια δήθεν “προοδευτική φιλοσοφία».

Τις τελευταίες δεκαετίες οι «προοδευτικοί» στην Καλιφόρνια έκαναν χρήση με επιτυχία των αμεσοδημοκρατικών εργαλείων που έχουν στη διάθεσή τους για να βελτιώσουν τη νομοθεσία που αφορά στο περιβάλλον, στη χρήση της κάνναβης για θεραπευτικούς λόγους, στην αύξηση των κατώτατων μισθών, στη μείωση των εξόδων για προεκλογικές εκστρατείες, στην προστασία των ζώων, στην ελευθερία της ενημέρωσης με όφελος για τους καταναλωτές. Αντίθετα οι «συντηρητικοί» υιοθέτησαν μέτρα μείωσης της φορολογίας εισοδήματος και της ακίνητης περιουσίας, πιο αυστηρές ποινές σε κατ’ επανάληψη εγκληματίες, το κλείσιμο ορισμένων κυβερνητικών υπηρεσιών που αφορούσαν μετανάστες κ.α. Δημιουργήθηκε έτσι μια δυναμική ισορροπία που χωρίς αυτά τα εργαλεία θα ήταν αδύνατη καθώς ο «ορμή» των συντηρητικών στην συγκεκριμένη περίπτωση θα ήταν καταλυτική.

Μια άλλη ένσταση κατά του δημοψηφίσματος είναι ότι οι πιο φανατικοί ακτιβιστές μπορούν να κάνουν κατάχρηση των αμεσοδημοκρατικών εργαλείων για να επιβάλλουν τους εξτρεμιστικούς στόχους τους. Το επιχείρημα αυτό (τουλάχιστον στην πράξη που έχουμε στη διάθεσή μας) φαίνεται πως δεν ισχύει. Η ελβετική και αμερικανική εμπειρία έχει αποδείξει ότι

οι ψηφοφόροι είναι πραγματικά πολύ προσεκτικοί. Εάν ένα ριζοσπαστικό κίνημα θέλει να περάσει μια «ακραία», πρόταση θα πρέπει να καταφύγει σε δημοψήφισμα ή σε νομοθετική πρωτοβουλία και θα πρέπει να πείσει το σύνολο των πολιτών. Στην Ελβετία, για παράδειγμα, μόνο το ένα δέκατο των πρωτοβουλιών στην πραγματικότητα γίνεται αποδεκτό από τους πολίτες.

Σε ό,τι αφορά στον συντηρητισμό – προοδευτισμό, η πλήρης από-ιδεολογικοποίηση δεν είναι ούτε εφικτή ούτε κατ' ανάγκη ωφέλιμη, η υπέρβαση όμως των ιδεολογικών κολλημάτων (σε ό,τι αφορά στη Δημοκρατία) είναι απαραίτητη (Προοπτικές ανανέωσης και διεύρυνσης του Δημοκρατικού Εγχειρήματος).

Το οικονομικό κόστος

Υπάρχει η αίσθηση ότι τα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία – ιδιαίτερα τα δημοψηφίσματα – επιβαρύνουν σημαντικά τους κρατικούς προϋπολογισμούς. Στο ενδεχόμενο επέκτασης του δικαιώματος στο δημοψήφισμα οι πολιτικοί σπεύδουν να εγείρουν το ζήτημα του «υπερβολικού κόστους» των δημοψηφισμάτων. Ασφαλώς η λειτουργία οποιουδήποτε πολιτικού συστήματος κοστίζει: όμως το κεντρικό πρόβλημα του κόστους στην Ελλάδα δεν εξαρτάται από τα κονδύλια που ενδεχομένως θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για την διενέργεια δημοψηφισμάτων και νομοθετικών πρωτοβουλιών αλλά από το τεράστιο συνολικό κόστος του κοινοβουλευτισμού. Αυτό δεν συνδέεται μόνο με τα «πάγια» κόστη συντήρησης του καλοπληρωμένου κρατικοδίαιτου κομματικού-πολιτικού στρατού (βουλευτών, συμβούλων, κομματικών στελεχών κλπ.) που επιβιώνει οικονομικά από τον Κοινοβουλευτισμό, αλλά και από τα «έκτακτα» (βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα) επιπρόσθετα και τεράστια κόστη που επιβαρύνουν τους πολίτες και συνδέονται με λανθασμένες πολιτικές αποφάσεις, βρώμικα δημόσια έργα, αδιαφανείς προμήθειες δημοσίου και γενικά με την πολιτική διαφθορά που οδηγεί τους λαούς σε τεράστια χρέη.

Ωστόσο θεωρώ ότι κατ 'αρχήν το κόστος της άμεσης Δημοκρατίας δεν μπορεί να συγκριθεί με το κόστος του παγιωμένου κοινοβουλευτισμού καθώς το πολιτικό αποτέλεσμα από ποιοτική

άποψη δεν είναι μεταξύ τους συγκρίσιμο. Ακόμη όμως κι αν όντως προκύψει μια σχετική αύξηση του κόστους, αυτή αντισταθμίζεται από σημαντικά οφέλη, όπως η πολιτική σταθερότητα, η νομιμοποίηση, η ευρεία αποδοχή των αποφάσεων και λύσεων από την πλειοψηφία των πολιτών που έλαβαν μέρος στο δημοψήφισμα. Αντίθετα σήμερα οι πολίτες, στερούνται κάθε πολιτικού μέσου παρέμβασης (ανάμεσα στις εκλογές) και αναγκάζονται να προσφεύγουν στις ακριβές υπηρεσίες των δικηγόρων ή σε πιο ριζοσπαστικές μορφές διαμαρτυρίας ώστε να καταφέρουν για παράδειγμα να σταματήσουν ένα νόμο, κάποιο επιζήμιο για το δημόσιο συμφέρον ή για το περιβάλλον έργο, μια άδικη απόφαση κ.α. Εδώ το κόστος είναι συχνά η βίαιη κρατική καταστολή χωρίς ουσιαστικό πολιτικό αποτέλεσμα που να ωφελεί το δημόσιο συμφέρον.

Με τη χρήση αμεσοδημοκρατικών εργαλείων η ίδια η πολιτική αναγκάζεται πρώτα να ζητήσει τη συναίνεση των πολιτών, πριν προχωρήσει σε κάποια απόφαση. Οι πολιτικοί θέλοντας να ενισχύσουν τη θέση τους συχνά υποστηρίζουν ότι εκτός από το υψηλό κόστος, τα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν τη διακυβέρνηση.

Η αλήθεια είναι πως φοβούνται ότι το δημοψήφισμα θα περιόριζε κατά πολύ τις αποφάσεις των εκλεγμένων πολιτικών και των επικεφαλής των μεγάλων επιχειρήσεων και των οικονομικών παραγόντων με τους οποίους βρίσκονται σε αγαστή και αδιαφανή συνεργασία.

Καταλήγοντας...

Βασικές προϋποθέσεις για την απαίτηση και υιοθέτηση αυτών των εργαλείων είναι το πολιτικό ενδιαφέρον (πάθος) καθώς και η «πολιτική ωριμότητα» των πολιτών. Τα εργαλεία αυτά μπορούν να συνθέσουν ένα είδος «γυμναστηρίου της δημοκρατίας», όπου οι πολίτες θα συμμετέχουν περισσότερο στα ζητήματα που τους αφορούν άμεσα. Ασφαλώς τα ομοσπονδιακά συστήματα και οι τοπικές αυτονομίες παρέχουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την εξέλιξη αυτών των εργαλείων και η παράλληλη ανάπτυξή τους έχει ιδιαίτερη αξία και σημασία στην πορεία προς μια Δημοκρατική

κοινωνία. Φυσικά τα αμεσοδημοκρατικά εργαλεία όπως το δημοψήφισμα και η νομοθετική πρωτοβουλία δεν καθιστούν απαραίτητως μια κοινωνία Δημοκρατική, όπως δημοκρατική δεν είναι και η ελβετική κοινωνία. Μόνον η ταύτιση του κοινωνικού με το πολιτικό θα μπορούσε να δώσει την απαραίτητη δύναμη στην άμεση Δημοκρατία, ώστε η ίδια η κοινωνία να αποκτήσει τον έλεγχο όλων των αποφάσεων και των ενεργειών της εξουσίας και επομένως να χαρακτηριστεί ως δημοκρατική [1].

Όπως έλεγε ο Καστοριάδης, η άμεση δημοκρατία είναι ευάλωτη, και μπορεί ανά πάσα στιγμή να οδηγήσει στην ύβρη, όπως αντιστοίχως κανένα πολίτευμα δεν είναι ασφαλισμένο από την ίδια την ύβρη. Τα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα είναι ακόμα πιο επιρρεπή στο λάθος (κάτι που βλέπουμε συνεχώς). Από την άλλη, η άμεση δημοκρατία δίνει στους πολίτες το δικαίωμα να αναγνωρίσουν ότι μια απόφαση που λήφθηκε είναι λανθασμένη κι έτσι ανά πάσα στιγμή οι πολίτες μπορούν να επέμβουν στη νομοθεσία αλλάζοντάς την. Έτσι το να προταθεί ένα δημοψήφισμα “από τα πάνω” (από την κυβέρνηση δηλαδή) και όχι από τους ίδιους τους πολίτες, λίγη σημασία έχει, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις το δημοψήφισμα γίνεται μόνον όταν το αποτέλεσμα του είναι ήδη γνωστό στους «διοργανωτές» και οι προϋποθέσεις και οι σκοποί για τη διενέργειά του, δεν ορίζονται δημοκρατικά αλλά ολιγαρχικά. Περισσότερη σημασία έχει το «από τα κάτω» δημοψήφισμα, ως απόφαση των πολιτών, όπου οι ίδιοι οι πολίτες θα είναι υπεύθυνοι για την προώπισή του από τους ιδιοτελείς σκοπούς της όποιας ολιγαρχίας. Μόνον η βούληση και η προσπάθεια των πολιτών μπορεί να προστατέψει ένα δημοψήφισμα από το να μετατραπεί σε μια παρωδία (εκλογικού τύπου). Αλλά για να φτάσει μια κοινωνία πολιτών να καθορίζει (το πώς και το γιατί) και να προασπίζει τις δημοψηφισματικές διαδικασίες που καθορίζει η ίδια, θα πρέπει πρώτα να απαιτήσει τη συνταγματική θέσμισή τους μετέχοντας καθοριστικά και ενεργά στην θέσμιση αυτή. Είναι επομένως το προϊόν αυτής της διαδικασίας θέσμισης που θα συνθέσει και τα συστατικά στοιχεία του ζητούμενου αμεσοδημοκρατικού εργαλείου και όχι το αντίθετο.

Συχνά κατά την αναζήτηση των πολιτικών λύσεων στα προβλήματά μας κάνουμε ένα πολύ σοβαρό σφάλμα: θεωρούμε δηλαδή ότι υπάρχουν έτοιμες, απόλυτες και ασφαλείς λύσεις. Όμως η άμεση Δημοκρατία δεν είναι ούτε έτοιμη, ούτε απόλυτη, ούτε ασφαλής λύση, είναι ωστόσο συγκριτικά η καλύτερη δυνατή που μέχρι σήμερα έχει εφευρεθεί και εξαρτάται από εμάς (τη συλλογική μας προσπάθεια και φαντασία) η συνεχής εξέλιξη και δυναμική προσαρμογή της στις ανάγκες των πολιτών (όπως αυτοί τις ορίζουν), αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και πράττουμε... αλλάζοντας δηλαδή την ίδια την κοινωνία μας.

Σημειώσεις

- Για τη σύνταξη του κειμένου χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία και πληροφορίες από το βιβλίο του Thomas Benedikter «Più potere ai cittadini Introduzione alla democrazia diretta e ai diritti referendari» Bolzano, luglio 2014.
- Πολύτιμες επισημάνσεις του Μιχάλη Θεοδοσιάδη και του Claudio Vittore καθώς και εύλογοι προβληματισμοί του Θοδωρή Λαμπρόπουλου (<https://hypnovatis.blogspot.gr/>) και του Francesco Albertini συντέλεσαν στην τελική μορφή και περιεχόμενο του κειμένου.

Βιβλιογραφία

- [1] Γιώργος Ν. Οικονόμου «ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ αρχές, επιχειρήματα, δυνατότητες». Εκδόσεις Παπαζήση
- [2] Richard von Weizsäcker, Staatsverschuldung und Demokratie, Kyklos Bd. 45, Francke Verlag, Berna 1992, pp. 51-67
- [3] www.initiativefortexas.org/whowants.htm
- [4] Kirchgässner, Feld, Savioz, Die direkte Demokratie. Modern, erfolgreich, entwicklungs und exportfähig, Franz Vahlen, San Gallo, 199
- [5] J.G. Matsusaka, For the Many and the Few. The Initiative, Public Policy and American Democracy, University of Chicago Press 2004, p. 118

Πηγή: <https://www.respublica.gr/2015/05/column/directdemocracy>

Το «όχι» ως αντίσταση στον οικονομισμό

Αλέξανδρος Σχισμένος και Νίκος Ιωάννου*

Ίσως είναι νωρίς για μια σωστή εκτίμηση της σημασίας του συντριπτικού «όχι», χωρίς την απαραίτητη απόσταση για μια καθαρότερη εποπτεία της κοινωνικοϊστορικής στιγμής. Μπορούμε όμως σίγουρα να εκθέσουμε ως σκέψεις κάποιες πρώτες βιωματικές εντυπώσεις αυτής της στιγμής στον ορίζοντα του απελευθερωτικού προτάγματος.

Κατ' αρχάς, γρήγορα έγινε σαφές, παρά την υιοθέτησή της από τους πάντες, και ίσως ακριβώς εξαιτίας αυτής, η αποτυχία κάθε ταξικής ανάλυσης του αποτελέσματος. Πράγματι, σε επίπεδο αθηναϊκών δήμων η Εκάλη και η Κηφισιά ψήφισαν το «ναι», όμως σε επίπεδο νομών οι πλέον πλούσιοι νομοί της Κρήτης, της Κέρκυρας κτλ. ψήφισαν το «όχι», ενώ η Λακωνία και οι Σέρρες, όχι ακριβώς περιοχές πλουσίων, ψήφισαν το «ναι». Ακόμη όμως σημαντικότερο είναι να τονιστεί η μη οικονομίστικη τοποθέτηση των πολιτών της Ελλάδας.

Αντίθετα προς τη μιντιακή τρομολαγνεία αλλά και την ασφυκτική οικονομική πραγματικότητα, η συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων αγνόησε επιδεικτικά κάθε οικονομικό κίνητρο και κριτήριο και στράφηκε προς άλλες φαντασιακές επενδύσεις, σε ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών σημασιών, από την αλληλεγγύη έως την ανεξαρτησία, με κοινό γνώμονα την αντίσταση. Αυτή η τοποθέτηση είναι μια κοινωνική κίνηση αποστροφής προς τον οικονομισμό και αναδημιουργίας δικτύων αυτοκυβέρνησης που χαρακτηρίζει την τρικυμιώδη εποχή μας.

Το δημοψήφισμα υπήρξε πράγματι μία στιγμή μόνο, κατά την οποία οι ίδιοι οι άνθρωποι μιλάνε για κάποιο ζήτημα με ένα «ναι» ή ένα «όχι», μία στιγμή που προκλήθηκε από τον πολιτικό σχεδιασμό των κυβερνώντων και όχι από τις κινηματικές διεργασίες της κοινωνίας. Εμοιάζει με ανάκριση περισσότερο παρά με οποιαδήποτε μορφή άμεσης δημοκρατίας, η οποία απαιτεί δημόσια διαβούλευση και οδηγεί στη δημόσια πράξη μέσα σε μια συνεχή, ρητώς αυτοθεσμιζόμενη λειτουργία.

Αντιστοίχως, ο πυκνός πολιτικός χρόνος της τελευταίας, ατελείωτης, πριν από το δημοψήφισμα εβδομάδας υπήρξε αργός, αποπνικτικός και ασφυκτικός, ακριβώς λόγω του αποκλεισμού της κοινωνίας από τις πραγματικές πολιτικές διαδικασίες και του μη δημόσιου χαρακτήρα του, που σημαδεύτηκε από την προπαγάνδα των ιδιωτικών ΜΜΕ.

Εγινε σαφές ότι κάθε προοπτική της ανάπτυξης έχει χαθεί, τοπικά και διεθνώς. Η απεύθυνση των κάθε αναπτυξιακών σχεδίων της Ε.Ε. μονάχα στη μεγάλη κλίμακα της οικονομίας και στις επιχειρήσεις διευρυμένου κύκλου εργασιών, αφ' ενός οδηγεί τη μικρή παραγωγική κλίμακα σε πλήρη εξαφάνιση, αφ' ετέρου δημιουργεί επιφανειακώς παράδοξα φαινόμενα, όπως την ανικανότητα απορρόφησης των κονδυλίων του ΕΣΠΑ στο σύνολό τους, όχι μόνο από την Ελλάδα, αλλά και από όλες σχεδόν τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Για τις κοινωνικές δυνάμεις, αυτό δείχνει ότι πρέπει να περάσουν από την υπεράσπιση της μη ιδιωτικοποίησης των κοινών αγαθών και την παραμονή τους υπό κρατική διαχείριση, στην επαναοικειοποίηση των κοινών αγαθών, στη δημιουργία ενός ελεύθερου, κοινωνικού δημόσιου χώρου και δημόσιου χρόνου, καθώς και δικτύων αμεσοδημοκρατικής αυτοκυβέρνησης.

Παρατηρήσαμε πως οι αξιωματούχοι των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων μιλούν με το ύφος εκπροσώπου εταιρείας, το οποίο εξασκούν με ιδιαίτερη άνεση τώρα που υπογράφηκε και η Διατλαντική Εταιρεία TTIP, που εξισώνει τα πολυεθνικά τραστ με τα έθνη-κράτη, στερώνοντας και τη θεσμική νομιμοποίηση από τα τελευταία. Οι

κυβερνητικές ελίτ που υπηρετούν το χρηματοπιστωτικό σύμπλεγμα χρησιμοποιούν μια κενή τυπολατρία των ασαφών κανόνων, για να καλύψουν το γεγονός ότι δεν τηρούν στην ουσία κανένα κανόνα, παρά μόνο τα αλλοπρόσαλλα συμφέροντα των επενδυτικών λόμπι. Η γραφειοκρατική αυθεντία φαίνεται πως αρμόζει γάντι στη χρηματοπιστωτική μορφή του καπιταλισμού, ενώ οι πολιτικές διεργασίες προορίζεται να μαραθούν.

Το κλείσιμο των τραπεζών έχει σαφώς αρνητικές συνέπειες για όλη τη χρηματοπιστωτική λειτουργία. Η κατάρρευση της τραπεζικής πίστης έπεται της κατάρρευσης της πίστης στις τράπεζες. Χάθηκε λοιπόν ήδη ένα μεγάλο κομμάτι της αξιοπιστίας του ίδιου του συστήματος διεθνώς και το πιο σημαντικό είναι η υποχώρηση της πίστης στο ευρώ στην ίδια την Ευρώπη, η οποία μάλλον θα αυξηθεί με αργό αλλά σταθερό ρυθμό.

Η απαξίωση της λογιστικής πολιτικής συνεπάγεται και την απαξίωση των μηχανισμών ελέγχου και κατασκευής κοινωνικής συναίνεσης, το συμπλήρωμα δικαίωσης του συστήματος. Την πλήρη αποτυχία των τεχνικών προπαγάνδας να ελέγξουν, να καθοδηγήσουν ή έστω να αντιληφθούν το δημόσιο αίσθημα. Η πολιτική κρίση είναι και κρίση του συστήματος, που διατρέχει όλους τους καθεστωτικούς θεσμούς με τέτοιο ρίγος, ώστε να μπορεί για πρώτη φορά να εμφανίζεται στην Ευρώπη το παράδοξο μιας «αντικαθεστωτικής» κυβέρνησης, χωρίς αυτή να έχει ούτε ένα στοιχείο αντικαθεστωτικό στον λόγο και την πολιτική της.

Τέλος, το «όχι» σαφώς υπερβαίνει τόσο τους σχεδιασμούς της κυβέρνησης όσο και την οποιαδήποτε ερμηνεία που μπορεί να δώσει ο καθένας. Δεν είναι σημάδι κανενός διχασμού.

Αποδεικνύει τις τεράστιες απελευθερωτικές δυνάμεις της κοινωνίας, τη βαθιά διείσδυση των φαντασιακών σημασιών της κοινωνικής αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, την επιμονή της νοοτροπίας της αντίστασης και την έντονη αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου. Αυτά τα στοιχεία που μπορούν να μετατραπούν σε σπόρους αυτονομίας δεν μπορεί να τα εκφράσει καμία ηγεμονική, κρατική, κοινοβουλευτική ή κυβερνητική αυθεντία.

**Συγγραφείς του βιβλίου «Μετά τον Καστοριάδη: Δρόμοι της αυτονομίας στον 21ο αιώνα», εκδ. Εξάρχεια*

Πηγή: <https://www.efsyn.gr/arthro/ohi-os-antistasi-ston-oikonomismo>

Συμβουλευτική δημοκρατία και το δικαίωμα της εκπροσώπησης ή πώς «μπορούμε» να αναζωογονήσουμε την ολιγαρχία

Αθανάσιος Γεωργιλάς

Στη συνέντευξη που έδωσαν στην Ελένη Μπέλλου ευρωβουλευτές των Podemos (δημοσιεύτηκε στις 22/11/2014 στο [tnxs](#))[1] γίνεται ίσως για πρώτη φορά ειδησεογραφικά μια κάποια πιο συγκεκριμένη αναφορά στο τρόπο οργάνωσης της δομής τους. Μέχρι τώρα ο ενθουσιασμός με τον οποίο το μεγαλύτερο κομμάτι των ΜΜΕ, της ελληνικής αριστεράς, ακόμα και αντιεξουσιαστών, έχει υποδεχτεί το κόμμα του νεαρού Πάμπλο Ιγκλέσιας είναι πέραν της απλής συμπάθειας σε βαθμό που να ισχυρίζονται αρκετοί «πώς κάτι σαν τους Podemos είναι που χρειαζόμαστε και στην Ελλάδα». Όχι λιγότεροι, πάντα με την μηντιακή υποστήριξη, είναι αυτοί που βεβαιώνουν ότι η ελληνική αναλογία με τους Podemos είναι ήδη εδώ και έχει όνομα. Στο γεγονός αυτό βοηθάνε οι ίδιοι οι Podemos με τις κοινές εμφανίσεις τους με τον Τσίπρα, τις δηλώσεις τους στα μμε και την συμμετοχή τους στα κομματικά συνέδρια του Σύριζα. Σε γενικές γραμμές την ταύτιση «Podemos – Σύριζα» οι ίδιοι περισσότερο την ενθάρρυναν παρά κράτησαν μια

αντικειμενική όπως θα ανέμενε κανείς στάση. Έτσι ενώ για τους Ισπανούς αναλυτές αν κάπου μπορεί να αποδοθεί η επιτυχία των Podemos είναι στην απόσταση που κράτησαν από τον Ισπανικό εγχώριο Σύριζα (την Ενωμένη Αριστερά IU) και τις παλιές κομματικές δομές που αντιπροσωπεύει, για τους Έλληνες συναδέλφους τους οι Podemos και ο Σύριζα (εδώ ξεχνάμε ποιος είναι «παλιά κομματική δομή») εκφράζουν με τον ίδιο τρόπο την «αριστερή ελπίδα για την Ευρώπη». Στο διάγραμμα που παρατίθεται σχηματίζεται η οργάνωση των Podemos έτσι ακριβώς όπως την περιέγραψαν στην συνέντευξη τους οι ευρωβουλευτές Λόλα Σάντσες Καλντέντεϋ, Πάμπλο Ετσενίκε, καθώς και ο φιλόσοφος(!) των Podemos Χουάν Ντομίνγκο Σάντσες Εστόπ.

Μεταδημοκρατική αντίδραση

Ένας τρόπος για να κατανοήσουμε το φαινόμενο των Podemos χωρίς να ενδίδουμε στην απλοϊκή εξήγηση για μια «νέα αριστερή στροφή» είναι να τους δούμε ως αποτέλεσμα της μεταδημοκρατικής κοινωνίας και κυρίως ως μια προσπάθεια αντίδρασης σε αυτή. Ήδη επαρκώς έχει σκιαγραφεί η κρίση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας με το φαινόμενο της μεταδημοκρατίας (Jacques Rancière, Chantal Muffe, Colin Crouch) και την υποχώρηση του παραδοσιακού μαζικού κόμματος έναντι της μηντιακής ρητορικής και του κόμματος μεσαίου χώρου που ως αποτέλεσμα έχει να απορρίπτουν οι πληθυσμοί την ιδέα πως η πολιτική είναι το πεδίο όπου μπορούν να δοθούν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον την κρίση των παραδοσιακών κομμάτων επιβαρύνει η ανάπτυξη των τεχνολογιών επικοινωνίας, το παγκοσμιοποιημένο θέατρο πολιτικής και το ανεπτυγμένο επίπεδο μόρφωσης των πολιτών επιβάλλοντας έτσι την αναβάθμιση της «αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας» σε μορφές που να μπορούν να ανταποκρίνονται στο αίτημα για περισσότερη συμμετοχή στην εξουσία. Μια απάντηση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σε αυτή την κρίση, δηλαδή η αλλαγή της διατηρώντας ανέπαφη την ολιγαρχική της ουσία, είναι η «συμβουλευτική δημοκρατία» (να μην την μπερδεύουμε με την «συμμετοχική» είναι τελείως ξένα μεταξύ τους πράγματα)[2]. Η αναπροσαρμογή της διακυβέρνησης

των λαών, πάντα στην διατήρηση της τάξης της ολιγαρχίας, είναι η πολιτική αντιστοίχιση στην κλιμακούμενη τάση του καπιταλισμού – εδώ θα διακινδυνεύσουμε τον ντετερμινισμό – σε ολόένα και πιο οριζόντιες, «συμμετοχικές» μορφές κεφαλαίου και ιδιοκτησίας με «πράσινες» και «ηθικές» εταιρίες. Αυτή η οικονομική και κυβερνητική κατεύθυνση του καπιταλισμού γίνεται για πολλούς λόγους, δεν είναι όμως του παρόντος κειμένου να τους αναλύσει αλλά για να δούμε πως οι Podemos αναπαράγουν τον κυρίαρχο τρόπο αντιπροσώπευσης αναζωογονώντας με «νέο αίμα» την ολιγαρχία[3].

Άλλωστε πρέπει να μας καθιστά επιπλέον σκεπτικιστές το γεγονός πως οι Podemos λανσάρονται διαρκώς από τα ΜΜΕ ως το κόμμα που ανέδειξαν οι *idignados* λες και το δημοκρατικό γεγονός στην Ισπανία τον Μάιο του 2011 δεν θα μπορούσε να έχει καμία άλλη λογική κατάληξη από την δημιουργία μιας νέας ιεραρχίας. Αυτό που αποκρύπτεται και στην μία και στην άλλη περίπτωση είναι ο βαθιά περιφρονητικός για την ανάθεση και την αντιπροσώπευση χαρακτήρας αυτών των κοινωνικών γεγονότων που εάν κάτι γέννησαν πραγματικά αυτό ήταν αναρίθμητες μικρές παρέες και κινήματα βάσης. Κανένα μηντιακό μέσο όμως δεν θα κάνει τον κόπο να μας ενημερώσει για το δίκτυο πολιτών *X.net*, το παρατηρητήριο δημοτών *OCM*, το κίνημα ενάντια στις εξώσεις *PAH* (*Platforma de Afectados por la Hipoteca*), το *Ganemos* αυτόνομο συνασπισμό συλλογικοτήτων για τις δημοτικές εκλογές το 2015, ή τους 1.000 καταναλωτικούς συνεταιρισμούς όλοι τους ένα μικρό απόσταγμα της κοινωνικής ζύμωσης στην Ισπανία (ανάλογο φυσικά φαινόμενο έχουμε και στην χώρα μας). Όλες αυτές οι αναρίθμητες κινήσεις πολιτών οι οποίες προκύψανε από τους *idignados* καθόλου δεν θεώρησαν πως αυτό που θα έπρεπε να κάνουν ήταν να δημιουργήσουν ένα κόμμα και η απορία μου είναι τι ήταν αυτό που ξεχώρισε στην περίπτωση του Πάμπλο Ιγκλέσιας και της παρέας του να θεωρούν πως εκεί όπου όλοι άλλοι που προέρχονται εξίσου από τους *idignados* επιλέγουν την επίπονη τριβή στη βάση των κοινωνικών προβλημάτων αυτοί είναι οι αρμόδιοι για να τους εκπροσωπούν. Η απάντηση σε αυτό το ρητορικό ερώτημα «από που και από ποιον εκπορεύεται το δικαίωμα της εκπροσώπησης» είναι

για την περίπτωση Podemos οι περίφημοι «κύκλοι».

Podemos: Δομή «Συμβουλευτικής Δημοκρατίας» / top-down policies.

Στην ορολογία των management είτε του οικονομικού είτε του πολιτικού πεδίου οι «top-down policies» είναι το ακριβώς αντίθετο από αυτό που συνήθως λέμε «από τα κάτω». Είναι δηλαδή οι επιλογές ή η πίεση που ασκούν τα κέντρα εξουσίας ή οι ολιγαρχίες να επιβάλλουν τις πολιτικές τους ατζέντες στα «κάτω πατώματα» των πολιτών όχι δια της βίας αλλά δια της «συμμετοχικότητας» ώστε να εμπνεύσουν τους πολίτες να τις ακολουθήσουν ή να τις σχηματίσουν. Κλασσική top-down policy είναι οι αντιρατσιστικές καμπάνιες, οι ενημερώσεις για την κλιματική αλλαγή, τα μέτρα που ωθούν τους πολίτες στην κοινωνική οικονομία κλπ. Όλα αυτά είναι κυρίως επιλογές που γίνονται ολιγαρχικά και δεν προκύπτουν ως εύλογο αποτέλεσμα της πίεσης των κινημάτων από τα κάτω. Αν κάπου συμπίπτουν αυτές οι αντίθετες πολιτικές, όπως για παράδειγμα στο αντιρατσιστικό ζήτημα, αυτό όχι μόνο είναι συμπτωματικό αλλά θα έπρεπε να έχει και εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο και γλώσσα[4]. Έτσι το βασικό σχήμα της δομής των Podemos εξακολουθεί και είναι μια τυπική πυραμίδα από τα πάνω προς τα κάτω η οποία όμως έχει ανοιχτές ροές επικοινωνίας και αλληλοεπίδρασης με τα κάτω πατώματα και μάλιστα σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, είτε όταν το αποφασίσει μονομερώς η κορυφή της πυραμίδας, είτε όταν το ζητήσει, όπως ισχύει σήμερα, το 10% του κόμματος ή αύριο το 10% του εκλογικού σώματος (;) έχει άμεση συμβουλευτική διάδραση το κάτω με το πάνω κομμάτι.

Σχήμα Δομής:

1. Η κορυφή αποτελείται από ένα άτομο. Τον γραμματέα του κόμματος ο οποίος είναι ο Πάμπλο Ιγκλέσιας.
2. Ακολουθεί ένα μικρό συντονιστικό συμβούλιο 7 ατόμων γύρω

από το πρόσωπο του γραμματέα.

3. Τρίτο στην ιεραρχία ακολουθεί ένα συμβούλιο πολιτών που αριθμεί 80 μέλη προερχόμενα μέσα από το κόμμα αλλά κι εκτός αυτού.
4. Το καινοτόμο στοιχείο βρίσκεται στο τέταρτο πάτωμα προς τα κάτω και είναι οι «κύκλοι» οι οποίοι είναι ανοιχτές συνελεύσεις όπου οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν ελεύθερα – δεν χρειάζεται να είναι μέλη του κόμματος και λειτουργούν ως «χώροι ζύμωσης» δηλαδή συναντήσεις κάθε εβδομάδας όπου συζητούνται γενικά όλα τα πολιτικά θέματα ή τα εσωτερικά του κόμματος. Οι κύκλοι είναι πολύ σπουδαίοι για τους Podemos γιατί είναι τα όργανα επαφής με την κοινωνία και τα κινήματα. Εδώ κάποιος μπορεί να βρουν το στοιχείο που κάνει λαϊκό ή αμεσοδημοκρατικό το εγχείρημα των Podemos. Το πρόβλημα όμως είναι πως «χώροι ζύμωσης» μπορεί να σημαίνει τα πάντα και τίποτα. Και το γεγονός πως στους «κύκλους» μπορούν να συζητούνται ελεύθερα τα πάντα δεν σημαίνει απαραίτητα και με αυτό πως οι «κύκλοι» διεκπεραιώνουν κάποια εξουσία. Στην ουσία οι «κύκλοι» δεν αποφασίζουν σχεδόν για τίποτα απλά λειτουργούν ως ένα ζωντανό «δημοσκοπικό» δείγμα και δεν διαφέρουν καθόλου σε αυτή τους την ιδιότητα από τις τοπικές οργανώσεις των παραδοσιακών κομμάτων. Θα μπορούσε κανείς να πει πως οι «κύκλοι» των Podemos είναι η αριστερή απάντηση στα «focus group», των ομάδων εστίασης που χρησιμοποιεί ως διαδικασία το μάρκετινγκ για την προώθηση νέων καινοτομιών στις επιχειρήσεις και που στο μεταδημοκρατικό πνεύμα της εποχής υιοθετούνται και από τα κόμματα προκειμένου να σχεδιάσουν τις προεκλογικές τους καμπάνιες⁵. Αλλά και σε πιο παραδοσιακές εποχές όπως στο ΠΑΣΟΚ του 1980 μπορούμε να δούμε πως ανάλογα οι τοπικές του οργανώσεις είχαν την ίδια εργαλειακή λειτουργία με τους σημερινούς «κύκλους» των Podemos να βολιδοσκοπούν και να αφοιγκράζονται την «λαϊκή βούληση» και πως δεν είναι λίγα τα παραδείγματα εκείνης της εποχής για «συμβούλια κατοίκων» και για εγχειρήματα αυτοοργάνωσης τα οποία όμως χωρίς καμία

εξουσία και επιπλέον αρμοδιότητα άρχισαν να φθίνουν σταδιακά υπό το βάρος της κομματικής ποδηγέτησης, το πέρασμα του χρόνου και την παρακμή της εποχής. Αναμφισβήτητα την ίδια πτωτική πορεία θα ακολουθήσουν και οι κύκλοι των Podemos εάν στερηθούν οποιαδήποτε νομή της εξουσίας. Μόνο στην περίοδο των ευρωεκλογών οι «κύκλοι» συνέβαλαν κάπως στην δημιουργία των εκλογικών καταλόγων, την ανάδειξη των υποψηφίων ευρωβουλευτών και την τελική ψήφιση ή τροποποίηση του προγράμματος με το οποίο κατέβηκε το Podemos στις ευρωεκλογές, όλες οι άλλες κινήσεις του Podemos γίνονται από την κορυφή της πυραμίδας του. Η παραπάνω διαδικασία είναι τυπική για κάθε κόμμα με μια διευρυμένη βάση στελεχών και δημοκρατική διάθεση, το καινοφανές είναι μόνο πως τους «κύκλους» δεν είναι ανάγκη να τους απαρτίζουν μέλη του κόμματος κατά τα άλλα δεν πρέπει να ξεχνάμε πως «λαϊκή εντολή δεν σημαίνει και λαϊκή εξουσία». Για την ώρα οι «κύκλοι» είναι ακόμα στο στάδιο του κοινωνικού πειράματος και καλό είναι να διατηρούμε το ίδιο ζωντανές τις ελπίδες μας αλλά και τις επιφυλάξεις μας για το αποτέλεσμα. Να μην ξεχνάμε όμως πως ότι είναι καινοτόμο δεν είναι απαραίτητα και ριζοσπαστικό, έτσι για παράδειγμα ο Γιώργος Παπανδρέου με την νεωτεριστική διάθεση που τον χαρακτηρίζει δεν θα είχε κανένα πρόβλημα να υιοθετήσει μερικές από τις καινοτομίες των «κύκλων», άλλωστε η ανάδειξη του ως αρχηγού του ΠΑΣΟΚ το 2004 έγινε ανάλογα με καινοτόμες διαδικασίες «ανοιχτές προς την κοινωνία» (sic). Ως γενικό συμπέρασμα μπορούμε να πούμε πως με 30ετή εμπειρία μεταδημοκρατίας είμαστε πλέον αρκετά πρόθυμοι να πανηγυρίσουμε και να υποδεχτούμε ως ριζοσπαστικό το οτιδήποτε ακόμα και αν αυτό αποτελεί ψίχουλα από το τραπέζι του παρελθόντος.

5. Στο προτελευταίο πάτωμα βρίσκεται η δημοψηφισματική διαδικασία. Αυτό είναι το πιο κοντινό στην άμεση δημοκρατία μέσο εξουσίας που για το οποίο έχει πράγματι αξία και ενδιαφέρον να δούμε πως θα λειτουργήσει και που σαφώς ριζοσπαστικοποιεί ένα βήμα παραπάνω την μέχρι

τώρα «εν λευκώ» αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Θεωρώ ότι για την «δημοψηφισματικού» τύπου δημοκρατία θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας όχι μόνο την πλούσια κριτική βιβλιογραφία, αλλά και τα όρια της ιστορικής εμπειρίας τα οποία μας υπενθυμίζουν πως δεν πρέπει ούτε να συγχέουμε αλλά ούτε και να υποκαθιστούμε την άμεση δημοκρατία στο νομοθετικό, εκτελεστικό και δικαστικό έργο μια διαδικασία δηλαδή σύνθετη που απλώνεται σε όλο το εύρος και τον ορίζοντα της κοινωνίας, με τα δημοψηφισματικού τύπου ερωτήματα για περιορισμένης γκάμας θέματα και με την επιλογή ενός ΝΑΙ ή ενός ΟΧΙ. Οι Podemos έχουν επιλέξει ως μέτρο να επιτρέπει σε κάθε 10% να ξεκινήσει διαδικασία δημοψηφίσματος. Οι ίδιοι λένε πως αυτό το έχουν καταφέρει ως τώρα στον εσωκομματικό τους μηχανισμό. Δεν έχω καταλάβει εάν περιλαμβάνει αυτός ο «εσωκομματικός μηχανισμός» τους κύκλους ή μόνο τα εγγεγραμμένα μέλη του κόμματος ή έχει βρεθεί κάποια τεχνική λύση, πιθανόν διαδικτυακή, στο πρόβλημα της ανοιχτής ψηφοφορίας. Δεν βλέπω όμως να είναι αυτή η διαδικασία δυνατόν να ξεκινήσει από τους κύκλους καθώς για να ορίσει κανείς ποιο είναι το 10% θα πρέπει να ξέρει και να έχει στοιχεία πόσο και ποιό είναι ακριβώς το σύνολο του σώματος, και εφόσον οι κύκλοι είναι «ανοιχτές» άρα μη συγκεκριμένες καταστάσεις, συμπεραίνω πως την εσωτερική διαδικασία δημοψηφίσματος έχουν δικαίωμα να την εκκινήσουν μόνο όσοι είναι εγγεγραμμένα μέλη αλλιώς αυτό το 10% είναι κενό γράμμα.

6. Έκτο και τελευταίο πάτωμα παραμένει το ίδιο όπως και στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία το οποίο είναι το εκλογικό σώμα συνεπές στον παραδοσιακό του ρόλο να καλείται κάθε τέσσερα χρόνια να εγκρίνει, να ψηφίσει, να κάνει “like” με εκλογικούς όρους και να αναθέτει την εξουσία στα 88 μέλη που εντέλει αποτελούν πραγματικά τους podemos.

Οι Podemos για το πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας είναι πραγματικά ένα ριζοσπαστικό κόμμα και το εγχείρημα τους

έχει νόημα να προκαλεί το ενδιαφέρον μας αλλά όπως ακριβώς νόημα έχει, και περισσότερο καθώς η ιστορία τους είναι μεγαλύτερη, να παρακολουθούμε την δημοκρατία των ελβετικών καντονιών για να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα χωρίς να ταυτιζόμαστε πολιτικά μαζί τους, έτσι ανάλογα το όποιο ενδιαφέρον μας για τους Podemos δεν χρειάζεται καμία περαιτέρω τάυτιση.

Όσοι υποστηρίζουν πως οι Podemos είναι αμεσοδημοκρατικό εγχείρημα καταλήγουν να στρεβλώνουν την δυνατότητα να διεξαχθεί με σοβαρούς όρους μια συζήτηση περί άμεσης δημοκρατίας ενώ από την άλλη όσοι υποστηρίζουν πως ο Σύριζα είναι η ελληνική εκδοχή των Podemos καταλήγουν να περιπλέκουν αντίθετα μεταξύ τους πράγματα και να καταντάνε την συζήτηση περί αριστεράς εντελώς κωμική. Προσωπική μου γνώμη είναι ότι προΐδεάζουν την εκπτωτική πορεία που πιθανό οι ίδιοι οι Podemos είναι πρόθυμοι να ακολουθήσουν προκειμένου να γίνουν και αυτοί «αξιόμαχο κυβερνητικό σχήμα».

Σημειώσεις

[1] TVXS Συνέντευξη – Podemos: Αν ο ΣΥΡΙΖΑ κι εμείς κερδίσουμε η Ευρώπη θα... μπορεί αριστερά

[2] Μια πολύ περιεκτική παρουσίαση της σύγχρονης τάσης στο πεδίο της θεωρίας για την «συμβουλευτική ή διαβουλευτική δημοκρατία» ως την «ανανέωση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας» και την σχετική βιβλιογραφία που την υποστηρίζει μπορεί κανείς να βρει στο βιβλίο του David Held «Μοντέλα δημοκρατίας» (2006, εκδόσεις Πολύτροπον).

[3] Εξαίσια και πολύ επίκαιρη παρόλο που γράφτηκε πριν ένα αιώνα η μελέτη του Ρόμπερτ Μίχλες «Κοινωνιολογία των πολιτικών κομμάτων στη σύγχρονη δημοκρατία», (Ρόμπερτ Μίχλες 1921, εκδόσεις Γνώση)

[4] Ενδιαφέρον έχει να δούμε την εξήγηση που δίνει ο Ζαν Κλωντ Μισεά για την τάυτιση οικονομικού & πολιτικού φιλελευθερισμού στο βιβλίο «Τα μυστήρια της αριστεράς από το ιδεώδες του

διαφωτισμού στον θρίαμβο του απόλυτου καπιταλισμού» (Ζαν Κλωντ Μισεά 2014, Εναλλακτικές εκδόσεις).

[5] « Μέσα σε αυτό το πρίσμα πρέπει να ερμηνευτούν και οι προτάσεις που έγιναν από ορισμένες ηγετικές μορφές των Νέων Εργατικών για την ανάγκη ανάπτυξης δημοκρατικών θεσμών που πάνε πέρα από την ιδέα των εκλεγμένων αντιπροσώπων στο κοινοβούλιο αναφέροντας ως παράδειγμα τη χρήση ομάδων εστίασης [focus group] (Mulgan 1997). Η ιδέα αυτή είναι γελοία. Οι ομάδες εστίασης ελέγχονται πλήρως από αυτούς που τις οργανώνουν, αυτοί επιλέγουν τους συμμετέχοντες, τα θέματα, τον τρόπο συζήτησης των θεμάτων και τον τρόπο ανάλυσης των αποτελεσμάτων» (Κόλιν Κράουτς 2006, «Μεταδημοκρατία» εκδόσεις Εκκρεμές). Όχι πολύ μακριά η λογική των focus group από τους «κύκλους», ίσως η αριστερή εκδοχή τους;

Πηγή: <https://www.respublica.gr/2015/01/column/podemos-comments-are-free/>